

ЕНЕРГЕТИЧНА ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ: ПІДСУМКИ 2015 РОКУ

- газований сектор • нафта і нафтопродукти
- ринок електроенергії • вугілля
- тарифоутворення в секторі комунальних послуг
- законодавчі ініціативи

З М І С Т

ВСТУП	3
ГАЗОВИЙ СЕКТОР	4
Видобуток природного газу	4
Закупівлі природного газу	6
Споживання природного газу	9
Транзит природного газу територією України	11
Заміщення природного газу біоенергетичними ресурсами	13
РИНОК НАФТИ І НАФТОПРОДУКТІВ	14
Видобуток нафти і газового конденсату	14
Виробництво та споживання нафтопродуктів	14
Ціноутворення на ринку нафтопродуктів України	17
Проблема контрабанди на ринку нафтопродуктів	22
ВУГІЛЬНИЙ СЕКТОР	24
Видобуток вугілля	24
Закупівлі вугілля	26
Споживання вугілля	27
РИНОК ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ	29
Виробництво електроенергії	29
Споживання електроенергії	34
Експорт/імпорт електроенергії	35
Приватизація – головний виклик для країни	38
Проблема монополій в енергетичному секторі	39
ТАРИФОУТВОРЕННЯ В СЕКТОРІ КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ	41
Тарифи на газ, опалення та воду для населення	41
Тарифи на електроенергію	42
Результати надання субсидій	43
ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ 2015 року	47
Газовий сектор	47
Ринок нафти і нафтопродуктів	52
Ринок вугілля	54
Електроенергетика	57
Енергоефективність	62
ВИСНОВКИ	65
ДОДАТКИ	68

Значна частина вітчизняного енергетичного сектору України впродовж довгих років була залежною від закупівель природного газу, нафтопродуктів, палива для електростанцій (як ТЕС, так і АЕС) у Росії. **Залежність від імпорту перетворила газ, нафту, ядерне паливо, а згодом і вугілля на важелі тиску на Україну з боку сусідньої держави.** Втрата об'єктів паливно-енергетичного комплексу та перспективних територій для розробки вуглеводневих ресурсів внаслідок анексії Криму і військових дій на Сході країни, а також руйнування нафтогазової інфраструктури в Донецькій і Луганській областях – нові додаткові фактори, що значною мірою послабили рівень енергетичної безпеки країни.

2015 рік був непростим для української енергетики та пов'язаних з нею секторів економіки. Зокрема йдеться про: дефіцит антрацитового вугілля для ТЕС та проблеми з його поставками; провал програми з приватизації енергетичних об'єктів; невиважену податкову політику в секторі газовидобутку (що призвела хоча й до незначного, але зниження видобутку природного газу); суттєве підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги; істотну частку контрафактного та неякісного моторного палива, що не підпадає під контроль.

Але, попри ряд проблем, 2015р. став знаковим для України, і країна змогла досягти певних успіхів в енергетичній галузі. Тут варто наголосити на: диверсифікації поставок природного газу, що призвела до безпрецедентного скорочення імпорту природного газу з Росії; зменшенні загального споживання природного газу, збільшенні транзитного трафіку цього ресурсу територією України; диверсифікації ядерного палива, що започаткувало зменшення залежності від сусідньої держави; прийнятті та імplementації прогресивного законодавства в різних секторах енергетики, що відповідає європейським стандартам; продовженні програми з енергоефективності та енергозбереження тощо.

Україна, вступивши до Енергетичного Співтовариства у 2010р., взяла на себе зобов'язання внести зміни до національного енергетичного законодавства стосовно правил ринкової конкуренції, системи ціноутворення, екологічних нормативів діяльності підприємств енергетичного сектору та ін.

Вітчизняний сектор енергетики, позбавлений можливості проведення структурних реформ, за роки незалежності перетворився на джерело надприбутків для високопосадовців. **Окремі рішення органів державної влади в енергетичній галузі не завжди були вираженими та часто відбивали “власні інтереси”, а не інтереси суспільства, малого та середнього бізнесу,** приймалися без комплексної оцінки їх ефективності, результативності та доцільності, в ручному режимі, під тиском політичних і бізнесових груп, на основі неповної та суперечливої інформації.

Перелічені недоліки державного керування разом з об'єктивними негативними обставинами (зокрема анексія Криму, військове втручання Росії на Сході країни) суттєво перешкоджають впровадженню і реалізації необхідних реформ у вітчизняній енергетичній галузі.

ГАЗОВИЙ СЕКТОР

ВИДОБУТОК ПРИРОДНОГО ГАЗУ

Загальний обсяг видобутку природного газу в Україні у 2015р. склав приблизно 19,9 млрд. м³, що майже на 3% менше, ніж у 2014р. Причина – реалізація жорсткої фіскальної політики, а саме підвищення рентних ставок. Скорочення зазнали майже всі державні компанії, натомість приріст спостерігався у секторі приватного газовидобутку (таблиця “Видобуток природного газу в Україні у 2015р.”). Утримати рівень видобутку приватними компаніями вдалося завдяки інвестиціям минулих років.

Видобуток природного газу в Україні у 2015р., (за компаніями), млрд. м³¹

Компанія	План	Факт	+/-
Загалом	20,204	19,896	-0,309
• ПАТ “Укргазвидобування”	14,739	14,529	-0,210
• ПАТ “Укрнафта”	1,512	1,503	-0,009
• ПрАТ “Нафтогазвидобування”	1,126	1,304	0,178
• ТОВ “Енерго-Сервісна компанія “Еско-Північ”	0,715	0,608	-0,107
• ПАТ “Природні ресурси”	0,287	0,268	-0,019
• ТОВ “КУБ-ГАЗ”	0,251	0,238	-0,012
• ПрАТ “БК “Укрнафтобуріння”	0,253	0,239	-0,014
• СП “Полтавська ГНК”	0,239	0,213	-0,025
• ТОВ “Перша українська газонафтова компанія”	0,149	0,137	-0,013
• ТОВ “Гравеліт-21”	0,146	0,125	-0,021
• ПрАТ “Укргазвидобуток”	0,118	0,117	-0,001
• ЗАТ “Девон”	0,085	0,094	0,009
• ТОВ “Сіріус-1”	0,074	0,076	0,002
• ПК “Регал Петролеум Корпорейшн Лімітед”	0,053	0,056	0,004
• ПАТ “Шахта ім. А.Ф. Засядька”	0,044	0,034	-0,009
• ТОВ “Системолінженерінг”	0,035	0,010	-0,025
• ТОВ “Пром-енерго продукт”	0,025	0,025	0,000
• ТОВ “Надра Геоцентр”	0,022	0,029	0,007
• ПАТ “Тисагаз”	0,018	0,016	-0,002
Інші	0,313	0,275	-0,042

¹ Енергобизнес: Еженедельный информационно-аналитический журнал, №3, 19 января 2016г.

Лідерами газовидобувної галузі України є компанії, що належать до державної НАК “Нафтогаз України”. Зокрема, у 2015р. на них припало 16,032 млрд.м³ природного газу². Найбільший обсяг видобутку природного газу у 2015р. було зафіксовано у ПАТ “Укргазвидобування” – 14,529 млрд. м³ (на 0,1% більше плану), що складає 73% всього видобутку в країні.

Минулого року ПАТ “Укргазвидобування” було виведено з недіючого фонду 67 свердловин (на 26,4% більше плану) і завершено капітальний ремонт 177 свердловин (на 3,5% більше). Було відкрито Лютнянське родовище (Закарпатська область) із запасами 2,4 млрд. м³ і введено в експлуатацію три родовища – Кузьмичівське, Котлярівське та Малоокринківське. Крім того, введено в експлуатацію три дожимні компресорні станції – Хрестошенська, Летнянська і Свидницька – з видобутком у 4,6 млрд. м³ газу на рік.

За підсумками 2015р. приватні компанії видобули 3,864 млрд. м³ газу, що більше, ніж у 2014р., майже на 500 млн. м³, або 17%. Лідерство серед незалежних видобувників тримають ПрАТ “Нафтогазвидобування” та *Burisma Holdings*³. Третє місце серед незалежних компаній посіло ТОВ “КУБ-ГАЗ”.

Нагадаємо, що за доведеними запасами вуглеводнів Україна посідає третє місце в Європі, поступаючись Великій Британії та Норвегії. **Ресурсна база, за умови її ефективного використання, дозволяє не лише забезпечити протягом тривалого часу стабільні обсяги видобутку, але й наростити їх у перспективі. Необхідною передумовою цього є проведення достатніх обсягів геофізичних досліджень і пошуково-розвідувального буріння.** Проте, починаючи з 1991р.⁴, відбувалося поступове зменшення обсягів геологорозвідувального буріння⁴.

Зазначимо, що обсяг експлуатаційного та пошуково-розвідувального буріння у 2015р. склав 186,3 тис. м, завершено будівництво 63 продуктивних свердловин, введено в експлуатацію 69 свердловин (таблиця “Обсяги пошуково-розвідувального та експлуатаційного буріння”).

Обсяги пошуково-розвідувального та експлуатаційного буріння, станом на 1 січня 2016р., тис. м⁵

Показники	Пошуково-розвідувальне буріння	Експлуатаційне буріння
2015р., план	89,0	93,7
2015р., факт	92,0	94,3
Виконання плану, %	103,0	101,0
2014р., факт	97,2	112,0
2015р. до 2014р., %	95,0	84,0

² За виключенням ДАТ “Чорноморнафтогаз”.

³ Холдинг об’єднує активи чотирьох видобувних підприємств: ТОВ “Енерго-Сервісна компанія “Еско-Північ”, ТОВ “Парі”, ДП “Алдеа Україна”, ТОВ “Перша українська газонафтова компанія”.

⁴ Маркевич К. Тенденції та пріоритетні напрями розвитку вітчизняного газовидобутку – Центр Разумкова, http://www.ucrps.org/ukr/article.php?news_id=1264.

⁵ Энергобизнес: Еженедельный информационно-аналитический журнал, №3, 19 января 2016г.

Головні причини поступового зменшення видобутку природного газу:

- високий ступінь виснаження первісних запасів великих родовищ⁶;
- скорочення обсягів глибокого пошуково-розвідувального буріння;
- низькі темпи розвідки нових запасів;
- низька якість нових запасів (запаси роздібнені між великою кількістю невеликих родовищ і значна частина цих запасів належить до категорії важковидобувних);
- підвищена глибина буріння як на наявних, так і на нових родовищах (середня глибина буріння для видобутку газу в Україні становить близько 3 500 м, а максимальна вже перевищує 6 000 м);
- різке зменшення капіталовкладень у модернізацію та реконструкцію об'єктів газового комплексу;
- згортання дослідно-промислових робіт із підвищення газовіддачі пластів;
- неузгодженість окремих нормативних актів, що призводять до сповільнення процесу отримання спеціальних дозволів на користування надрами тощо.

Проблемою в Україні є також відсутність повної достовірної інформації стосовно видобутого природного газу, що зумовлена відсутністю на окремих свердловинах лічильників і єдиної централізованої системи обліку. До того ж немає інформації стосовно кількості діючих свердловин. Зазначимо, що у грудні 2015р. аудиторська компанія *Ernst&Young* оприлюднила перший звіт за стандартами **Ініціативи прозорості видобувних галузей (EITI)**. Було виявлено 120 компаній, пов'язаних з нафтогазодобувним бізнесом України, з них 31 – не вдалося знайти ні за юридичною, ні за фізичною адресою. Вирішенням такої ситуації є **проведення фізичної інвентаризації свердловин, зі складанням технічного паспорта та оснащення лічильниками всіх без винятку свердловин**.

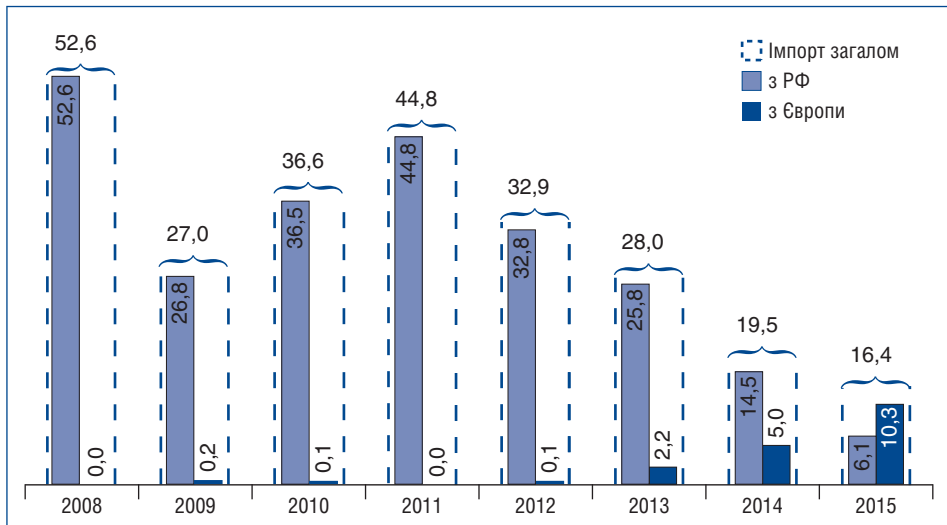
ЗАКУПІВЛІ ПРИРОДНОГО ГАЗУ

Газовий сектор України чи не єдиний, що впродовж 2015р. зберіг позитивний тренд розвитку (таблиця “*Баланс природного газу в 2015р.*”). **Найбільш позитивний підсумок року – безпрецедентне в історії незалежної України скорочення імпорту природного газу до рівня 16,5 млрд. м³ (на 15% менше, ніж у 2014р.).** Для порівняння: у 2008р. обсяг імпорту природного газу становив 52,6 млрд. м³ (діаграма “*Імпорт природного газу*”). До того ж Україні у 2015р. вдалося зламати російську газову монополію, яка трималась упродовж багатьох років – частка ВАТ “*Газпром*” впала до 37,6% у загальному обсязі імпорту вуглеводнів.

⁶ На великих родовищах не залучалися до розроблення менші за запасами поклади, що залягають на більших глибинах, які важко освоювати.

Баланс природного газу в 2015р., млрд. м³

Показники	план	факт	зміни
Ресурси природного газу, загалом	47,592	110,620	63,028
Видобуток, всього	20,204	19,896	-0,309
Надходження, всього	17,697	83,526	65,829
Для України	18,086	16,442	-1,644
• у т.ч. російський газ (ВАТ "Газпром")	6,815	6,140	-0,675
• інші	10,882	10,302	-0,580
Газ для транзиту територією України	0,000	67,084	67,084
• ВАТ "Газпром"	0,000	67,084	67,084
Відбір газу з ПСГ	9,690	6,969	-2,721
ПАТ "Укртрансгаз"	9,690	6,969	-2,721
Відбір (-) з ГТС	0,000	-0,229	0,000
• ПАТ "Укртрансгаз"	0,000	-0,229	0,000
Надходження для України, всього	18,086	16,442	-1,644
Ресурс газу України, всього	47,095	43,078	-4,017

Імпорт природного газу, млрд. м³ ⁷

⁷ Складено за даними НАК "Нафтогаз України" – <http://naftogaz-europe.com/article/ru/NaturalGasSupplytoUkraine>.

Із загального обсягу імпорту постачання від ВАТ “Газпром” становили 6,140 млрд. м³ (на 57,7% менше, ніж у 2014р.); імпорт з ЄС – 10,302 млрд. м³ (таблиця “Обсяг постачань природного газу в Україну з Європи”). Сумарна вартість імпорту газу для України становила \$5 млрд.⁸

Обсяг постачань природного газу в Україну з Європи, м³⁹

Період (2015р.)	зі Словаччини	з Угорщини	з Польщі
Січень	1 006 818 521	60 948 412	–
Лютий	1 065 777 197	124 464 180	3 202 400
Березень	1 177 903 966	148 247 576	21 945 190
Квітень	1 137 698 579	5 771 066	33 811 100
Травень	750 737 925	–	–
Червень	715 126 928	71 636 094	–
Липень	570 623 907	–	–
Серпень	1 031 419 880	40 278	–
Вересень	796 795 341	–	–
Жовтень	391 798 373	17 620 369	3 034 595
Листопад	701 924 175	11 350 864	10 917 251
Грудень	357 642 327	15 144 982	70 083 778
Загалом	9 704 267 119	455 223 821	142 994 314

Поряд зі зменшенням імпорту природного газу з Росії, НАК “Нафтогаз України” зміг досить ефективно організувати роботу з європейськими постачальниками та використати реверсні можливості постачань в Україну з ЄС. Серед європейських країн у 2015р. Словаччина стала стратегічним партнером як з реверсу¹⁰, так і з протидії реалізації проекту “Північний потік-2”¹¹. Завдяки європейським партнерам Україна має й інші здобутки у газовій галузі¹²:

- 19 січня 2015р. НАК “Нафтогаз України” та польська *Gaz-System SA* підписали договір про будівництво інтерконектора, що дозволить Україні отримати доступ до газу на *LNG*-терміналах, побудованих у Литві (Клайпеда) та Польщі (Свіноусце) та приєднати свою ГТС до європейського газового коридору “Північ-Південь”¹³;

⁸ Для порівняння: під час піку цін та обсягів споживання природного газу вартість річного імпорту газу становила \$14,025 млрд. (2012р.). Докладніше див.: Газ: підсумки – 2015, прогнози – 2016. – Центр глобалістики “Стратегія XXI”, <http://geostrategy.org.ua/ua/analitika/item/956-gaz-pidsumki-2015-prognozi-2016>.

⁹ Энергобизнес: Еженедельный информационно-аналитический журнал, №3, 19 января 2016г.

¹⁰ Майже 95% реверсних постачань надійшло в Україну через газового оператора Словаччини *Eustream*.

¹¹ Міністр економіки Словаччини В.Гудак заявив, що вважає будівництво газопроводу “Північний потік-2” загрозою для ЄС. На думку міністра, новий газопровід підірве основи енергетичної безпеки ЄС. Будівництво нових ниток підводного газопроводу є недоречним в умовах, коли у Європи вже є працюючий газопровід, що пролягає через Україну і Словаччину. До того такий крок призведе до зростання цін на газ у Європі.

¹² Україна 2015-2016: випробування реформами (аналітичні оцінки). – Центр Разумкова, 2016, http://www.razumkov.org.ua/upload/Pidsumky_2016_FNL_A4.pdf.

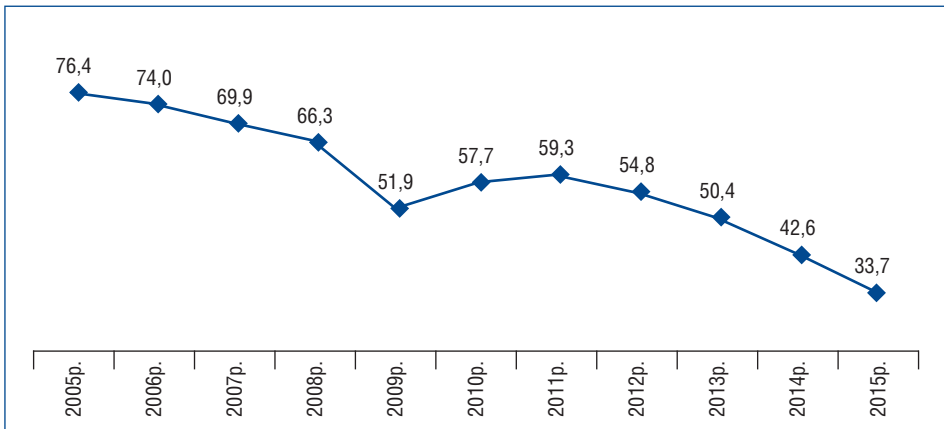
¹³ На території України як основний варіант розширення було визначено будівництво газопроводу “Дроздовичі-Більче-Волиця” довжиною близько 110 км і діаметром 1 000 мм, пропускною спроможністю від 5 до 8 млрд. м³ за рік. Орієнтовна вартість проекту – близько \$245 млн.

- **29 травня 2015р.** ПАТ “Укртрансгаз” і оператор угорської ГТС *FGSZ* підписали договір про об’єднання транскордонних газопроводів (*Interconnection Agreement*). За інформацією ПАТ “Укртрансгаз”, з 1 липня 2015р. розпочато “процедуру узгодження” обсягів транспортування природного газу через ГВС “Берегово” (Україна) і ГВС “Берегдароц” (Угорщина). Ця процедура є обов’язковою для операторів суміжних ГТС та відповідає положенням Регламенту Європейської Комісії 2015/703. Однак, ПАТ “Укртрансгаз” не може повноцінно співпрацювати з операторами суміжних ГТС країн-членів ЄС через поточні схеми їх взаємодії з ВАТ “Газпром”. Зокрема, **російська компанія не надає українській стороні шіпер-коди (інформацію про окремі партії газу, який транспортується територією України);**
- **2 жовтня 2015р.** польський та український оператори ГТС уклали угоду про співпрацю, метою якої є підготовка пілотного проекту з організації пакетних аукціонів потужностей на польсько-українському кордоні, які будуть проведені на Платформі аукціонів компанії *Gaz-System SA*¹⁴.

СПОЖИВАННЯ ПРИРОДНОГО ГАЗУ

Обсяг споживання природного газу в Україні у 2015р. знизився на **20,9%**, порівняно з 2014р., і склав 33,727 млрд. м³ (дані за 2014р. враховували споживання в Донецькій та Луганській областях) (діаграма “Споживання природного газу”). Обсяг споживання природного газу промисловістю склав 11,416 млрд. м³ (на 19,2% менше), населенням і бюджетними організаціями – 12,178 млрд. м³ (на 22,6% менше), підприємствами ТКЕ – 6,938 млрд. м³ (на 19,2% менше). Виробничо-технологічні витрати склали 3,196 млрд. м³ (на 15,5% менше).

Споживання природного газу, млрд. м³¹⁵

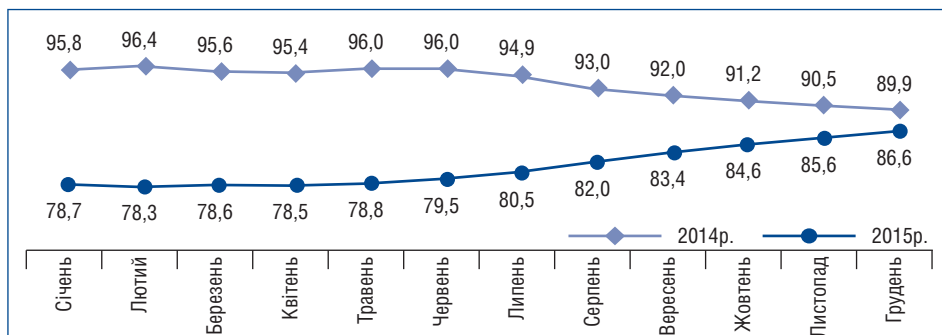

¹⁴ Співпраця обох компаній спрямована на подальшу інтеграцію українського ринку газу в європейський ринок газу.

¹⁵ Складено за даними НАК “Нафтогаз України” – <http://naftogaz-europe.com/article/ru/gasconsrus1>.

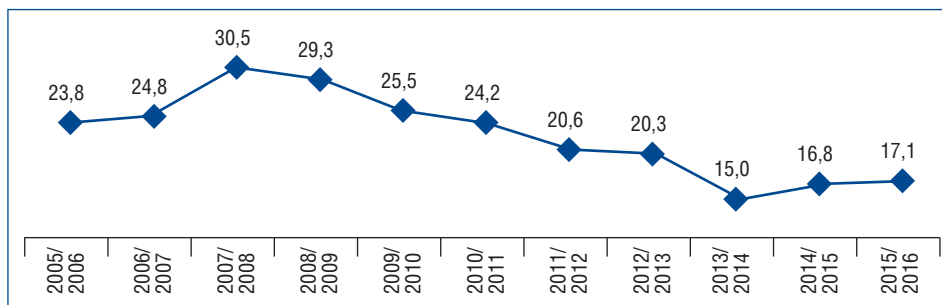
Скорочення пов'язане насамперед з катастрофічним падінням промислового виробництва¹⁶ (діаграма “Індекси промислової продукції...”), зниженням нормативів споживання для населення¹⁷ і меншою мірою із заходами газозаміщення та енергоефективності. Одночасно загальне скорочення споживання ресурсу має призвести в середньостроковій перспективі до скорочення газоемності та енергоемності ВВП.

Індекси промислової продукції
(наростаючим підсумком у % до відповідного періоду попереднього року)¹⁸

Обсяги закачки газу в ПСГ хоча й мають мінімальний рівень, однак, у цілому відповідають обсягам внутрішнього споживання та транзиту, середньостатистичному рівню останніх 10 років (діаграма “Обсяги закачки у ПСГ”).

Обсяг закачки у ПСГ (на кінець сезону закачування), млрд. м³¹⁹

¹⁶ Індекс промислової продукції у 2015р. у добувній промисловості та розробленні кар'єрів становив 85,5%, у переробній промисловості – 86,9%, постачанні і розподіленні електроенергії, пари та кондиційованого повітря – 88%.

¹⁷ 29 квітня 2015р. Уряд прийняв рішення знизити нормативи споживання газу населенням без наявності лічильника: для домогосподарств, які використовують тільки газову плиту з 6 до 3 м³ газу на місяць на одну особу; для домогосподарств, які використовують газову плиту і не мають центрального опалення – з 9 до 4,5 м³; для домогосподарств, які використовують газові плити, водонагрівачі – з 18 до 9 м³. При цьому мінімальний тариф на газ для населення підвищився у 3,3 разу – до 3 600 грн. за 1 000 м³.

¹⁸ Складено за даними Державної служби статистики України – <http://www.ukrstat.gov.ua>.

¹⁹ Складено за даними НАК “Нафтогаз України” – <http://naftogaz-europe.com/article/ru/gasstorageinjectionrus>.

ТРАНЗИТ ПРИРОДНОГО ГАЗУ ТЕРИТОРІЄЮ УКРАЇНИ

Не дивлячись на заяви ВАТ “Газпром” про скорочення значущості української ГТС для транзиту російського газу до країн Європи²⁰, у 2015р. обсяг транзиту територією України в напрямку ЄС склав 67,1 млрд. м³, що на 13% більше, ніж у 2014р.²¹ (59,4 млрд. м³) (діаграма “Транзит природного газу територією України”, с.12).

Важливо зазначити, що НАК “Нафтогаз України” з 1 січня 2016р. збільшив тариф на транзит російського газу в Європу. Так, **відповідно до рішення НКРЕКП від 29 грудня 2015р. було затверджено нові тарифи за транзит газу ВАТ “Газпром” європейським постачальникам територією України**²² (врізка “Збільшення тарифів на транзит природного газу”).

ЗБІЛЬШЕННЯ ТАРИФІВ НА ТРАНЗИТ ПРИРОДНОГО ГАЗУ

З 1 січня 2016р. для усіх точок входу (“Кобрин”, “Мозир”, “Писарівка 1400”, “Суджа 1200”, “Суджа 1400”, “Устилуг” та ін.) встановлено тариф на рівні \$12,47 за 1 000 м³. Для точок виходу: “Ананьїв” – \$16,74; “Берегове” – \$31,03; “Гребеники-АТІ” (Ананьїв-Тирасполь-Ізмаїл) – \$16,74; “Гребеники-ШДКРІ” (Шебелинка-Дніпропетровськ-Кривий Ріг-Ізмаїл) – \$21,33; “Дроздовичі” – \$25,73; “Олексіївка” – \$32,16; “Орлівка” – \$23,12; “Теково” – \$28,99; “Ужгород” – \$32,80; “Устилуг” – \$25,73; всі інші точки виходу – \$25,73.

Також встановлено норми забезпечення витрат природного газу на виробничо-технологічні витрати і нормативні витрати для точок виходу: “Ананьїв” – 1,73%, “Берегове” – 2,58%, “Гребеники-АТІ” – 1,73%, “Гребеники-ШДКРІ” – 2,01%, “Дроздовичі” – 1,91%, “Олексіївка” – 2,65%, “Орлівка” – 2,11%, “Теково” – 2,46%, “Ужгород” – 2,69%, “Устилуг” – 1,91%, інші точки – 1,91%.

Відповідно, якщо середній тариф на транзит 1 000 м³ російського газу на 100 км за чинним контрактом у 2015р. склав \$2,73, то з 2016р. його розмір збільшився у 1,6 разу – до \$4,37.

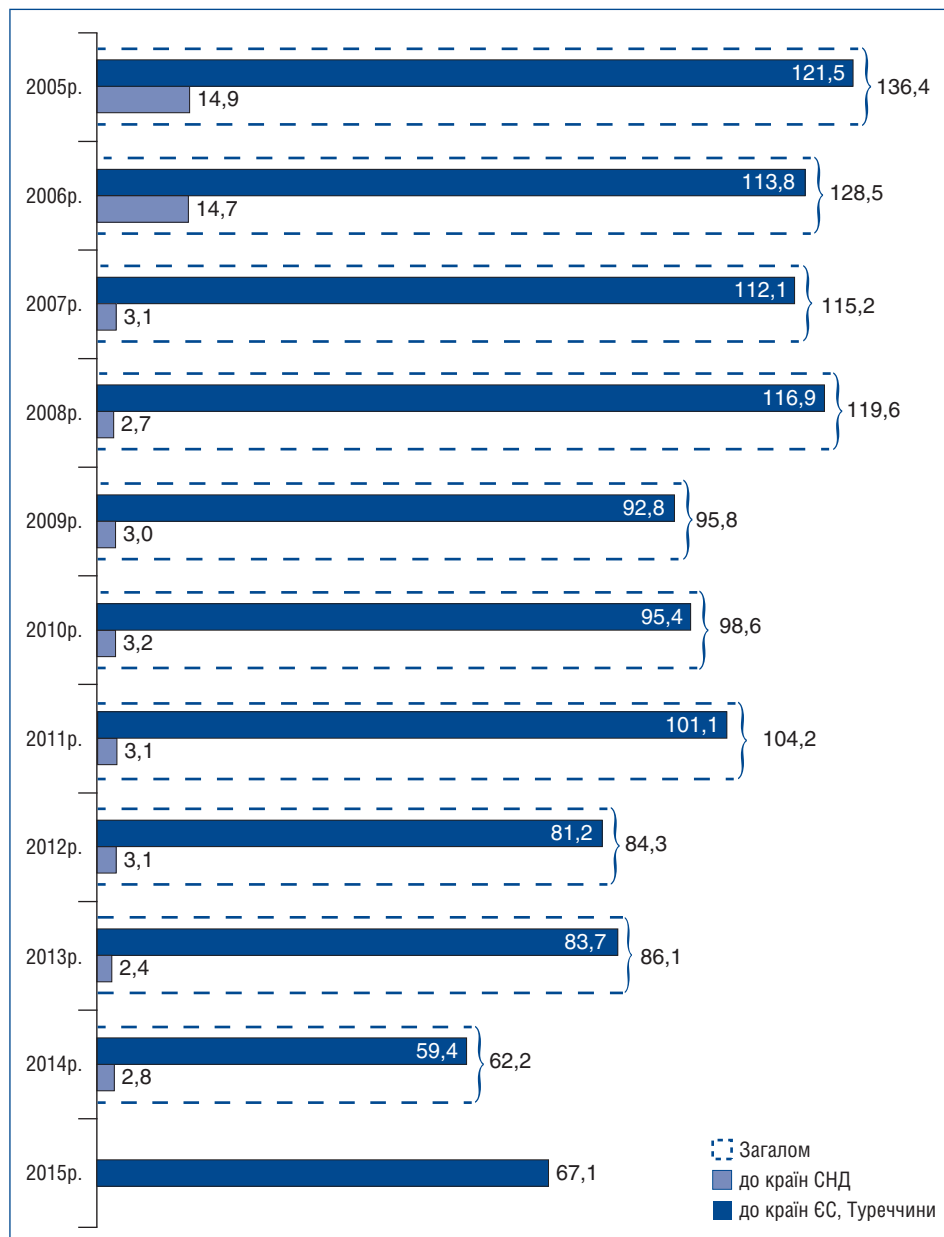
Також, з урахуванням запровадження з 1 січня 2016р. 20% ПДВ на послугу з транзиту, транспортування 1 000 м³ російського газу на відстань 100 км коштуватиме ВАТ “Газпром” майже \$5,2. Але ця ціна буде актуальною за умов прокачування 110 млрд. м³ газу на рік, як визначено контрактом на транзит газу від 2009р. Якщо ж обсяг транзиту буде меншим, то тариф, відповідно, збільшуватиметься, оскільки за новими умовами ВАТ “Газпром” вимушений буде резервувати потужності української ГТС саме на 110 млрд. м³, і, відповідно, “платити за бронювання”.

²⁰ Див.: В “Газпроме” уверяют, что изношенная украинская ГТС уже никому не нужна. – Информационно-аналитический портал “Inpress.ua”, 27 июня 2014г., <http://inpress.ua/ru/economics/29955-gz-z-g>.

²¹ Транзит природного газу територією України охоплює транзит до ЄС, а також Туреччину та балканські країни, що не є членами ЄС, але не включає транзит до Молдови.

²² Якщо раніше тариф на транзит газу визначався між НАК “Нафтогаз України” і ВАТ “Газпром” за контрактом 2009р. і залежав від ціни газу, то сьогодні – відповідно до Закону України “Про ринок природного газу”.

Транзит природного газу територією України, млрд. м³ ²³

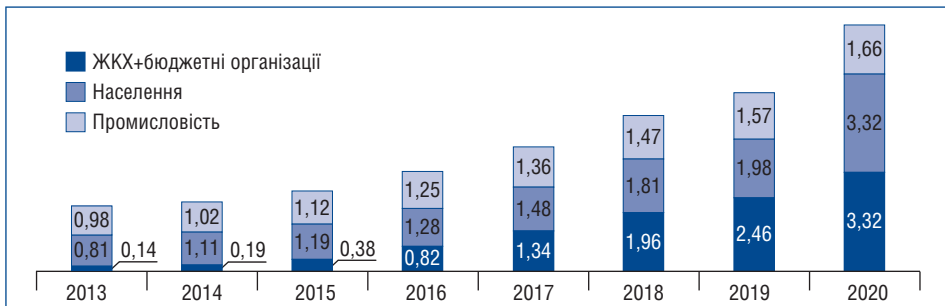

²³ Складено за даними НАК "Нафтогаз України" – <http://www.naftogaz-europe.com/article/ru/NaturalGasTransitviaUkraine>.

ЗАМІЩЕННЯ ПРИРОДНОГО ГАЗУ БІОЕНЕРГЕТИЧНИМИ РЕСУРСАМИ

Україна належить до країн з високим біоенергетичним потенціалом. Перспективи розвитку біоенергетики в Україні визначені Національним планом дій з відновлювальної енергетики на період до 2020р., затвердженим Урядом 1 жовтня 2014р. Відповідно до нього, біоенергетика повинна вийти до 2020р. на рівень заміщення природного газу в 8,3 млрд. м³ на рік (діаграма “Динаміка скорочення споживання природного газу за рахунок біоенергетики в Україні”).

**Динаміка скорочення споживання природного газу
за рахунок біоенергетики в Україні, млрд. м³ ²⁴**

За даними Біоенергетичної асоціації України, завдяки введенню в експлуатацію у 2015р. нового устаткування на біоенергетичних ресурсах було заміщено близько 500 млн. м³ природного газу. Загальне заміщення природного газу (з урахуванням устаткування, введенного раніше) наблизилося наприкінці 2015р. до 3 млрд. м³ природного газу на рік.

Отже, 2015р. відзначився суттєвим скороченням споживання природного газу, яке склало 33,7 млрд. м³ (у 2014р. – 42,6 млрд. м³). Майже 60% загального споживання забезпечено за рахунок власного видобутку – 19,9 млрд. м³, іншу частину – 16,4 млрд. м³ – за рахунок імпорту.

Варто зазначити, що за показником прогнозних ресурсів нетрадиційного газу – їх сумарний обсяг перевищує 20 трлн. м³²⁵ – Україна належить до 10 найперспективніших країн світу щодо потенційних можливостей видобутку. До останнього часу зберігалася висока увага іноземних компаній до України як перспективної країни видобутку нетрадиційного газу, що підтверджується укладеними угодами зокрема з *Shell* та *Chevron*. Але, через непослідовну податкову політику, що проводилася у 2015р. у частині встановлення рентних ставок, *Shell* вимушена була призупинити роботу, а *Chevron* – вийти з українського газового ринку, що зрештою погіршило для України перспективні можливості з покриття потреб споживання власними силами.

²⁴ Джерело: Терминал, №1 (795) – 4 янвря 2016г.

²⁵ Докладно див.: Альтернативне газозабезпечення України: скраплений природний газ та нетрадиційний газ. Аналітична доповідь Центру Разумкова. – Національна безпека і оборона, 2011, №9.

РИНОК НАФТИ І НАФТОПРОДУКТІВ

ВИДОБУТОК НАФТИ І ГАЗОВОГО КОНДЕНСАТУ

За даними Міністерства енергетики та вугільної промисловості, у 2015р. **обсяг видобутку нафти і газового конденсату в Україні склав 2 461,7 тис. т (на 9,9% менше, ніж у 2014р.), у т.ч. нафти – 1 805,6 тис. т (на 10,9% менше).**

Видобуток нафти і газового конденсату підприємствами НАК “Нафтогаз України” склав 2 181,8 тис. т (на 9,9% менше), у т.ч. нафти – 1 695,1 тис. т (на 10% менше). Зокрема, ПАТ “Укрнафта” видобуло 1 670,2 тис. т нафти і газового конденсату (на 11,5% менше), у т.ч. 1 577,1 тис. т нафти (на 10,5% менше), ПАТ “Укргазвидобування” – 511,7 тис. т нафти і газового конденсату (на 4% менше), у т.ч. 118 тис. т нафти (на 3% менше). Інші, працюючі в Україні, нафтогазовидобувні компанії видобули 279,8 тис. т нафти і газового конденсату (на 9,7% менше), у т.ч. 110,5 тис. т нафти (на 22,4% менше) (таблиця “Видобуток нафти і газового конденсату у 2015р.”).

Хоча вітчизняна ресурсна база вуглеводнів все ще залишається досить місткою, проте останніми роками через “споживацьке” використання первинних ресурсів (зокрема, нафти), а також незацікавленість як державних, так і приватних видобувних компаній у ефективному нафтовидобутку відбулося суттєве виснаження нафтових родовищ, скоротився приріст розвіданих запасів, збільшилася глибина залягання пластів вуглеводнів, значно погіршилися геологічні, технічні та економічні умови експлуатації родовищ. Усі ці проблеми уповільнюють темпи видобутку нафти і для вирішення потребують використання сучасної техніки та технологій, які наразі не представлені в Україні в необхідному обсязі.

ВИРОБНИЦТВО ТА СПОЖИВАННЯ НАФТОПРОДУКТІВ

У спадок від СРСР держава отримала шість НПЗ (Дрогобицький, Кременчуцький, Лисичанський, Надвірнянський, Одеський та Херсонський) та один ГПЗ (Шебелинський), а також близько 30 міні-НПЗ (за даними профільного міністерства, їх кількість налічує близько 120¹) – сумарною потужністю переробки у 51,31 млн. т вуглеводневої сировини на рік², які здатні забезпечити не лише потреби національної економіки в широкому асортименті нафтопродуктів, але й експорті. Територією країни проходили нафтопроводи та нафтопродуктопроводи, завершувалося будівництво нафтопроводу “Одеса-Броди”, працювали потужні заводи нафтового та хімічного машинобудування.

Однак, на початку 2000-х років ситуація на ринку нафтопродуктів почала змінюватися і набула рис кризи, коли незважаючи на достатні потужності НПЗ, наявність кваліфікованих кадрів, **завантаження загальних**

¹ Джерело: Ринки реального сектору економіки України в інституційному середовищі СOT: кон'юнктура та інтеграція (за ред. В.О.Точиліна – Інститут економіки та прогнозування, 2012, 552 с.

² Зокрема: Кременчуцький – 18,6 млн. т; Херсонський – 7,1 млн. т; Одеський – 2,8 млн. т; Дрогобицький – 3,2 млн. т, Надвірнянський – 2,6 млн. т; Лисичанський – 16 млн. т.

виробничих потужностей НПЗ катастрофічно знизилося. На сьогодні жоден із шести НПЗ не може конкурувати з європейськими підприємствами, і перспективи повного завантаження усіх вітчизняних НПЗ країни, а також експорт нафтопродуктів виглядають малоймовірними.

Видобуток нафти і газового конденсату у 2015р., тис. т³

Показники	2015р.		2014р.	2015р. до 2014р., %
	план	факт		
Видобуток нафти та газового конденсату, у т.ч.:		2 461,700	2 730,9	90,1
НАК “Нафтогаз України”, з них:	2 227,8	2 181,800	2 421,0	90,1
• ПАТ “Укргазвидобування”	500,0	511,660	533,2	96,0
• ПАТ “Укрнафта”	1 727,8	1 670,180	1 887,8	88,5
Інші підприємства, з них:		279,830	309,87	90,3
• СП “Полтавська ГНК”		36,708	42,903	85,6
• СП “УкрКарпатОйл ЛТД”		28,835	51,69	55,8
• ЗАТ “ДК “Укрнафтобуріння”		30,347	36,336	83,5
• СП “Каштан Петролеум ЛТД”		34,264	36,07	95,0
• СП “Бориславська нафтова компанія”		10,634	10,46	101,7
• ПрАТ “Нафтогазвидобування”		44,990	28,76	156,4
• ЗАТ “Природні ресурси”		46,085	52,279	88,2
• Представництво “Регал Петролеум”		12,006	14,373	83,5
Видобуток нафти, у т.ч.:		1 805,600	2 026,7	89,1
НАК “Нафтогаз України”:	1 760,6	1 695,100	1 884,3	90,0
• ПАТ “Укргазвидобування”	115,0	118,000	121,6	97,0
• ПАТ “Укрнафта”	1 645,6	1 577,120	1 762,77	89,5
Інші підприємства, з них:		110,470	142,33	77,6
• СП “Полтавська ГНК”		29,463	36,46	80,8
• СП “УкрКарпатОйл ЛТД”		28,835	51,69	55,8
• СП “Бориславська нафтова компанія”		10,634	10,46	101,7
• СП “Каштан Петролеум ЛТД”		34,264	36,07	95,0

³ Энергобизнес: Еженедельный информационно-аналитический журнал – №3, 19 января 2016г.

Серед головних причин занепаду нафтопереробного комплексу:

- **застаріла технічна база та висока частка зношених основних фондів.** Під час приватизації НПЗ на початку 2000-х років, хоча й відповідні вимоги були передбачені умовами конкурсу, реконструкція основних фондів не здійснювалась. Потужності НПЗ використовувались, але в модернізацію основних фондів і технічне переоснащення кошти не вкладались. Це завадило реалізації планів з переведення українських НПЗ на виробництво продукції відповідно до європейських стандартів (Євро-4, Євро-5);
- **відсутність достатніх фінансових вкладень у розвиток українського нафтопереробного виробництва** як з боку інвесторів, так і держави: **у 2015р. усі НПЗ України декларували збитки або мінімальний прибуток**, не маючи достатніх обігових коштів для стабільної роботи і власних фінансових джерел для реалізації програм модернізації;
- **відсутність системи контролю за якістю нафтопродуктів:** наразі держава не контролює виконання власниками НПЗ своїх зобов'язань у частині забезпечення виробництва якісного палива;
- **спотворення ринкової моделі вітчизняної нафтопереробки**, яка полягала в небажанні урядом ліквідувати монополію в нафтопереробній галузі, що не сприяло здоровій конкуренції;
- **відсутність ефективного державного керування:** “ручне” управління не лише нафтопереробним сектором, але й всією енергетичною галуззю зумовило тінізацію суттєвої частки ринку нафтопродуктів, що в результаті позбавило її інвестиційної привабливості⁴;
- **несприятлива цінова кон'юнктура на вітчизняному ринку нафтопродуктів.** Девальвація національної грошової одиниці, низька глибина переробки та висока собівартість продукції знижують завантаження НПЗ майже на 10% за рік⁵.

Наведені та інші фактори стали причинами того, що сьогодні внутрішній ринок є недостатньо насиченим нафтопродуктами вітчизняної переробки (див. додаток “*Аналіз виробничої діяльності НПЗ України у 2015р.*”), що своєю чергою призвело до збільшення частки імпорту нафтопродуктів. Відповідно імпорт зумовив зростання цін на паливно-мастильні матеріали, що відбилося на платоспроможності автомобілістів і невпинно спричинило скорочення споживання.

За даними Державної служби статистики України, **у 2015р. роздрібний продаж бензину на АЗС України** (без урахування окупованого Криму) **скоротився на 26%, порівняно з 2014р. – до 1,800 млн. т. Реалізація дизельного палива на вітчизняних АЗС знизилася на 25% – до 1,780 млн. т.**

Крім того, у 2015р., порівняно з 2014р., скоротилося промислове споживання бензинів на 17% – до 542 тис. т, а дизельного палива – на 7% – до 3,220 млн. т.

⁴ Високий рівень корупції та непрозорі “правила гри” можуть призвести до виходу з українського ринку таких компаній, як *Shell, Amic, Socar*, що звільнить місце для нелегального ринку.

⁵ Проблеми та перспективи розвитку ринку нафтопродуктів у контексті забезпечення енергетичної безпеки. – НІСД, <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/nafta-89ffa.pdf>.

Загалом споживання бензину в Україні (без урахування АР Крим) у 2015р. скоротилося на 24% – до 2,340 млн. т, а дизельного палива – на 13% – до 4,560 млн. т. **Сумарне ж споживання палива у 2015р. становило 6,900 млн. т, що на 1,450 млн. т, або на 17% менше, ніж у 2014р.**

Зазначимо, що у 2015р. баланс українського ринку світлих нафтопродуктів (без урахування АР Крим) склав 7,44 млн. т, що на 375 тис. т, або на 5% нижче показників 2014р.

ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ УКРАЇНИ

Через неможливість виробляти необхідну кількість якісних нафтопродуктів, **понад 80% становить їх імпорт⁶**, на що спрямовується значна частка валюти (таблиця “Імпорт і експорт за товарними позиціями за кодами УКТЗЕД...”)⁷ і в перспективі відбивається на підвищенні роздрібних цін (діаграма “Роздрібні ціни на паливо на українських АЗС у 2015р.”, с.18).

Імпорт і експорт за товарними позиціями за кодами УКТЗЕД у 2015р., \$ тис.⁷

Імпорт		Експорт	
Нафта або нафтопродукти сирі (2709) ⁸			
Казахстан	88 943	Литва	2 647
Румунія	92		
Південний Судан	2		
Інші країни	2		
Загалом	89 039	Загалом	2 647
Нафта або нафтопродукти (2710) ⁹			
Білорусь	1 733 443	Кіпр	29 904
Росія	844 647	Італія	19 845
Литва	413 913	Велика Британія	12 248
Інші країни	865 016	Інші країни	54 388
Загалом	3 857 019	Загалом	116 385
Гази нафтові (2711) ¹⁰			
Німеччина	1 078 500	Казахстан	215
Угорщина	828 334	Сербія	8
Норвегія	714 882		
Інші країни	1 210 847		
Загалом	3 832 563	Загалом	223

⁶ У натуральному вираженні імпорт нафтопродуктів в Україну у 2015р. скоротився на 6,7% (на 485,34 тис. т), порівняно з 2014р. – до 6,761 млн. т, вартість становила (за кодом УКТЗЕД 2710) \$3,857 млрд.

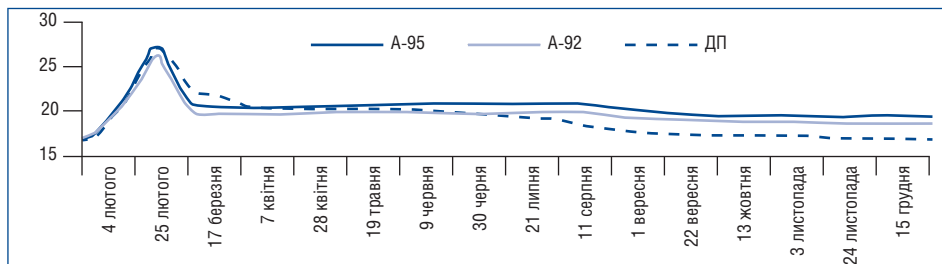
⁷ Энергобизнес: Еженедельный информационно-аналитический журнал, №3, 19 января 2016г.

⁸ Нафта або нафтопродукти сирі, одержані з бітумінозних порід (мінералів).

⁹ Нафта або нафтопродукти, одержані з бітумінозних порід (мінералів), крім сирих; продукти, в іншому місці не зазначені, з вмістом 70% або більше нафти чи нафтопродуктів, одержаних з бітумінозних порід (мінералів), причому ці нафтопродукти є основними складовими частинами продуктів; відпрацьовані нафтопродукти.

¹⁰ Гази нафтові та інші вуглеводні в газоподібному стані.

Роздрібні ціни на паливо на українських АЗС у 2015р.¹¹

Поряд з дедалі більшим удорожчанням імпорту нафтопродуктів, **причинами підвищення роздрібних цін на паливо є:**

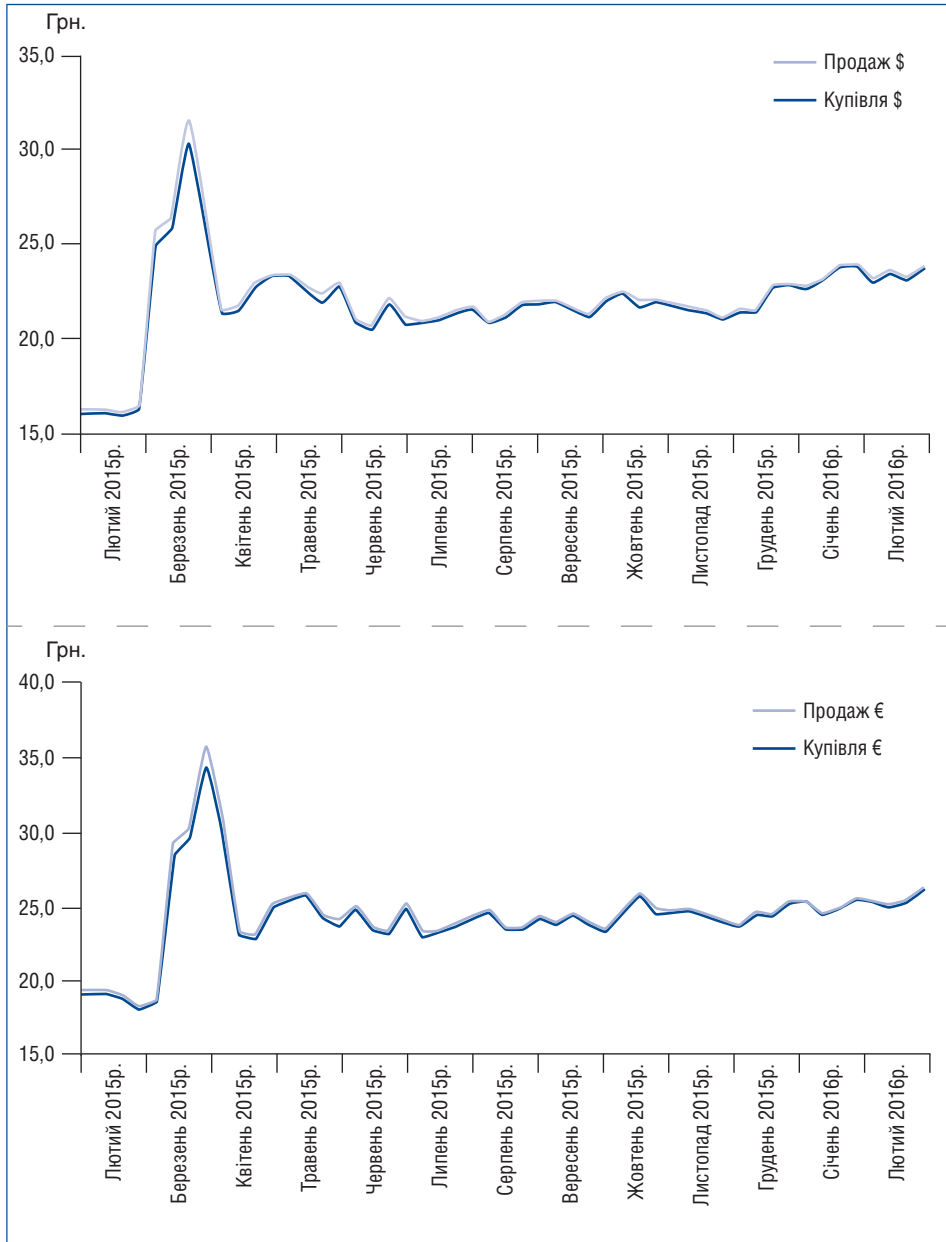
- підвищення з 1 січня 2016р. ставок акцизу на основні марки нафтопродуктів на 13%: на бензини – до €228 за 1 т, на дизельне паливо – до €113 за 1 т (з 1 березня 2016р. акциз складає €171,5 за 1 000 л). Акциз на альтернативне моторне паливо з 1 січня 2016р. підвищився на 42% – з €99 за 1 т до €141 за 1 т;
- зміна порядку оформлення підакцизних та імпортованих товарів¹²;
- припинення дії норми Закону “Про заходи щодо стабілізації платіжного балансу України”, де моторне паливо належало до товарів критичного імпорту. Відтак на імпортерів розповсюджується Постанова НБУ “Про особливості здійснення деяких валютних операцій” №124 від 23 лютого 2015р., що зобов’язує використовувати акредитиви при передоплаті на суму від \$500 тис.
- урізання фінансовим регулятором заявок імпортерів на міжбанківському ринку;
- подорожчання \$ та € на міжбанку відносно гривні (діаграма “Міжбанківський курс валют у 2015р.”). Валютна складова у структурі вартості бензину вже досягла 85%. З них 40% – закупівельна вартість нафтопродукту з імпорту (валюта), а 45% – податки (зафіксовані в євро)¹³;
- підвищення розриву між офіційним і фактичним курсом долара у комерційних банках (до 2-3 грн.);
- необхідність формування трейдерами запасів нафтопродуктів, що сприяє підвищенню оптових цін через зростання попиту.
- підвищення тарифів на комунальні послуги, а також підвищення граничної ставки на нерухомість з 2% до 3%, що опосередковано впливає на підвищення рівня цін на паливо.

¹¹ Складено за даними – Цени на топливо на АЗС Украины, <http://finance.i.ua/fuel>.

¹² Наказ Міністерства фінансів України “Про затвердження форми декларації акцизного податку, Порядку заповнення та подання декларації акцизного податку” №14 від 23 січня 2015р. набув чинності 30 січня 2015р.

¹³ За даними Eurostat, в Болгарії частка податків у літрі бензину – 47%, у Румунії та Польщі – 48%, У Словаччині – 56%. Сама висока в Європі частка податків у вартості палива – у Великій Британії. Уряд країни забирає 60% від кожного проданого літра бензину.

Міжбанківський курс валют у 2015-2016рр.*

* Побудовано за даними Finance.ua – <http://charts.finance.ua/ru/currency/interbank/-/1/usd#table>

Сьогодні близько 45% вартості українського бензину для споживачів становлять податки та акциз, інші 55% – закупівельна вартість нафто-продуктів, логістика та націнка власників мереж АЗС. Нафтотрейдери у нинішню ціну бензину та дизельного палива на заправках закладають усі наявні ризики – економічні, політичні, валютні та фінансові.

На початку лютого 2016р. Міненерговугілля оприлюднило індикативні роздрібні ціни та їх структуру на АЗС на бензини А-92, А-95 “Євро-5” і дизельне паливо “Євро-5” на I декаду лютого 2016р., де індикативна ціна за 1 л на бензин А-92 складає 19,11 грн., бензин А-95 “Євро-5” – 19,83 грн., дизельне паливо “Євро-5” – 15,95 грн. (таблиця “Індикативні ціни на бензин”).

Індикативні ціни на бензин¹⁴

	А-92		А-95 “Євро-5”		Дизельне паливо “Євро-5”	
	грн./л	структура ціни, %	грн./л	структура ціни, %	грн./л	структура ціни, %
Закупівельна вартість *	7,11	37,2	7,50	37,8	5,88	36,9
Податки	8,48	44,4	8,72	44,0	6,05	37,9
• акцизний податок **	4,40	23,0	4,52	22,8	2,50	15,7
• ПДВ (20%)	3,01	15,8	3,13	15,8	2,48	15,5
• акцизний податок на роздрібну реалізацію ***	1,07	5,6	1,07	5,4	1,07	6,7
Логістика	0,85	4,4	0,87	4,4	0,97	6,1
Торгова націнка ****	2,67	14,0	2,74	13,8	3,05	19,1
Ціна на АЗС (індикативна)	119,11	100	19,83	100	15,95	100

* Розрахована як добуток середньої продажної ціни на світлі нафтопродукти на підставі даних європейських бірж за останні 30 календарних днів та середнього міжбанківського курсу долара США за той же період;

** Акцизний податок – ставка на бензини €228 за 1 т, на дизельне паливо – €113 за 1 т;

*** Акцизний податок на роздрібну реалізацію – ставка на всі види палива складає €0,042 за 1 л;

**** Торгова націнка включає також витрати на збут та адміністративні витрати.

Дані, наведені в таблиці, свідчать про наявність передумови для зниження роздрібних цін на паливо¹⁵, до того ж цьому сприяє:

- падіння нафтових котирувань до рівня \$30-35 за барель (врізка “Зниження цін на нафту: наслідки для світу та України”);
- висока індикативна націнка на паливо (20-30% залежно від марки), що дає можливість надання знижок учасникам програм лояльності;

¹⁴ Індикативні роздрібні ціни на АЗС та їх структура на першу декаду лютого 2016 року. – Міненерговугілля, http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245084699&cat_id=35109.

¹⁵ Нагадаємо міністр енергетики та вугільної промисловості В.Демчишин і ключові нафтотрейдери України 13 січня 2016р. домовилися, що ціни на бензин і дизельне паливо повинні відреагувати на падіння вартості нафти протягом двох тижнів. За результатами моніторингу ринку Міністерством, ряд автозаправок 16 січня в 00:00 почали зниження ціни на бензин і дизельне паливо. Зокрема, автозаправки “Укрнафта”, “Сентоза”, “Авіас”, “Мавекс”, АНР, “Маршал” знизили ціну на бензин на 50 коп. і ціну на дизельне паливо на 1,5 грн. Заправки UPG знизили ціну бензину на 50 коп., дизельного палива – на 75 коп.

- наявність на ринку великих обсягів фальсифікату через відсутність перевірок якості палива на АЗС, а також контрафактного бензину, що дає можливість трейдерам знижувати ціну на паливо залежно від марки бензинів у розмірі 3-5 грн./л;
- значний розрив між цінами на заправках групи “Приват” та її головних конкурентів (до 10% на бензин і 7% – на дизельне паливо);
- сезонний мінімум споживання моторного палива сільськогосподарськими та промисловими підприємствами країни;
- зменшення співвідношення роздрібних цін на скраплений нафтовий газ і високооктановий бензин до 40-44%, що стимулює використання газу в якості моторного палива;
- адміністративний тиск на трейдерів з боку КМ України, профільного міністерства та АМКУ;
- реальний курс гривні, оскільки кожне ослаблення на 10 коп. означає появу передумов до зростання роздрібних цін на 7-8 коп./л (і навпаки);
- боротьба за збереження лояльності клієнтів під час зимового сезону, коли спостерігається мінімальний попит.

ЗНИЖЕННЯ ЦІН НА НАФТУ: НАСЛІДКИ ДЛЯ СВІТУ ТА УКРАЇНИ

13 січня 2016р. світові ціни на нафту марки *Brent* впали нижче \$30/барель, оновивши 12-річний мінімум. Причин падіння котирувань “чорного золота” до мінімального рівня за останні вісім років багато (діаграма “Динаміка цін на нафту марки *Brent*”).

Динаміка цін на нафту марки *Brent*¹⁶

¹⁶ Складено за даними: *Brent Oil Historical Data.* – <http://www.investing.com/commodities/brent-oil-historical-data>.

Головною ж причиною зниження цін на нафту став збіг геополітичних інтересів двох глобальних гравців світового ринку – США і Саудівської Аравії. **США зацікавлені в дешевих енергоносіях, оскільки низькі ціни на них дозволять країні відновити та підтримати розвиток реального сектору економіки.**

Що стосується Саудівської Аравії, то у 1970-х роках, коли частка ОПЕК на ринку перевищувала 50%, будь-яка зміна видобутку призводить до зниження або зростання цін у всьому світі. Сьогодні Саудівська Аравія і її союзники мають намір відновити колишній вплив. Собівартість видобутку в країнах Перської затоки складає в середньому \$5/барель, тоді як більшість інших виробників витрачають на отримання тієї ж кількості сировини \$20 і більше.

До того ж, **серед причин – мінімальний з 1998р. попит на нафту, найбільший за всю історію рівень видобутку¹⁷ і найбільші запаси – близько 3 млрд. барелів** (без урахування країн, які не розкривають свої резерви, в т.ч. Китаю). Відповідно, на ринку зберігається профіцит пропозицій, часто за демпінговими цінами.

Зниження цін на нафту повинно сприяти суттєвому зниженню цін на заправках в Україні. Проте, якщо нафтові котирування на деякий час відкотяться назад, то роздрібні ціни одразу ж підвищаться.

Аналітики *Citigroup* та *UBS* передбачають, що вартість бареля в найближчі місяці може коливатися у межах \$30/барель, оскільки запаси нафти все ще на 130 млн. барелів вище середнього рівня за п'ять років. Експерти ж *Morgan Stanley* вважають, що різке зміцнення курсу долара США може призвести до падіння цін на нафту до \$20/барель. Згідно з прогнозом банку, ціни на нафту будуть перебувати в межах поточних рівнів протягом I половини 2016р.

ПРОБЛЕМА КОНТРАБАНДИ НА РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ

Наразі ринок нафтопродуктів розділений на легальний і нелегальний¹⁸. Легальний ринок намагається вижити в умовах конкуренції, де нелегальні гравці ринку, звільнивши себе від сплати всіх податків (акцизу і ПДВ), здійснюють ціновий демпінг¹⁹. Останнє сприяє зменшенню продажів на легальному ринку за рахунок перетікання частини споживачів до нелегального (де ціни на 1,5-2 грн. за л палива є нижчими від легального ринку). У зв'язку з тим, що купівельна спроможність населення в останні два роки різко впала через стрімку девальвацію гривні, що спричинила інфляцію, нелегальний ринок отримав можливість підвищити в кілька разів свій дохід з кожного літра. Але від цього втрачає не лише бюджет, але й споживачі²⁰.

Також проблема ринку полягає не стільки в підвищенні частки податків у вартості палива, скільки в тому, щоб ці податки сплачували всі без винятку

¹⁷ Зауважимо, що міністри “нафтового картелю” 4 грудня 2015р. вперше з 2011р. прийняли рішення збільшити видобуток “чорного золота” з 30 до 31,5 млн. барелів на добу.

¹⁸ За твердженням багатьох учасників ринку, в Україні останніми роками досить швидкими темпами зростає виробництво фальсифікату – бензину, що не має сертифікату якості. Також на всій території України швидкими темпами будуються нелегальні міні-НПЗ.

Бездіяльність держави призвела до того, що близько третини продажів нафтопродуктів перебуває в тіні. Лише стосовно високооктанового бензину обсяги пропозиції, підраховувані різними органами виконавчої влади, різняться на півмільйона тонн.

¹⁹ Ціновий демпінг це продаж на експортному ринку товару за ціною, нижчою його ціни на національному ринку.

²⁰ Споживачі зокрема купуючи дешевше, але часто не якісне паливо, “убивають” власні автомобілі.

учасники ринку. Відзначимо, що 30 вересня 2015р. Рахункова палата опублікувала “Звіт про результати перевірки обґрунтованості планування та результативності контролю повноти нарахування та своєчасності надходжень акцизного податку з бензину моторного для автомобілів”²¹. Результати є негативними:

- незаконне ввезення бензину на митну територію України набуло загрозливих масштабів;
- споживання бензину перевищило обсяги його легального виробництва та імпорту, через що щорічні втрати бюджету зросли до кількох мільярдів гривень;
- недостатня взаємодія між органами влади сприяла реалізації нелегально виробленого та імпортованого, а також контрафактного та неякісного бензину;
- центральні органи виконавчої влади не забезпечили розробку та затвердження нормативних актів, що дозволяють здійснювати моніторинг якості палива;
- неузгоджена, недосконала та суперечлива нормативно-правова база сприяла ухиленню суб’єктів господарювання від сплати податків і зробила неможливою контроль повноти надходжень до бюджету;
- Державна фіскальна служба не проводила системну роботу з виявлення суб’єктів господарювання, задіяних у незаконних схемах виробництва та/або реалізації нафтопродуктів;
- 99,92% акцизу, донарахованого контролюючими органами, оскаржені його платниками в судовому та адміністративному порядку;
- скорочення податкового боргу відбулося завдяки його списанню та наданню відстрочок та ін.

Ринок нафти і нафтопродуктів у 2015р. перебував у кризовому стані. Серед головних причин такого стану є зокрема: (а) скорочення рівня видобутку нафти і газового конденсату майже на 10%, у зв’язку з неналежним рівнем фінансування проведення геолого-розвідувальних та експлуатаційних робіт; (б) зниження рівня виробничої діяльності вітчизняних НПЗ через недостатній рівень інвестицій у модернізацію основних фондів та технічне переоснащення НПЗ; (в) відсутність державного контролю за якістю нафтопродуктів.

Чи не єдиним можливим шляхом виходу з кризового стану нафтопереробної промисловості у 2016р. є модернізація (зокрема застосування принципово нової інноваційної схеми розвитку) діючих вітчизняних НПЗ, що дозволить збільшити показники переробки нафти до рівня глибокої схеми, тобто до 90-95% (сьогодні глибина переробки є низькою, близько 50%).

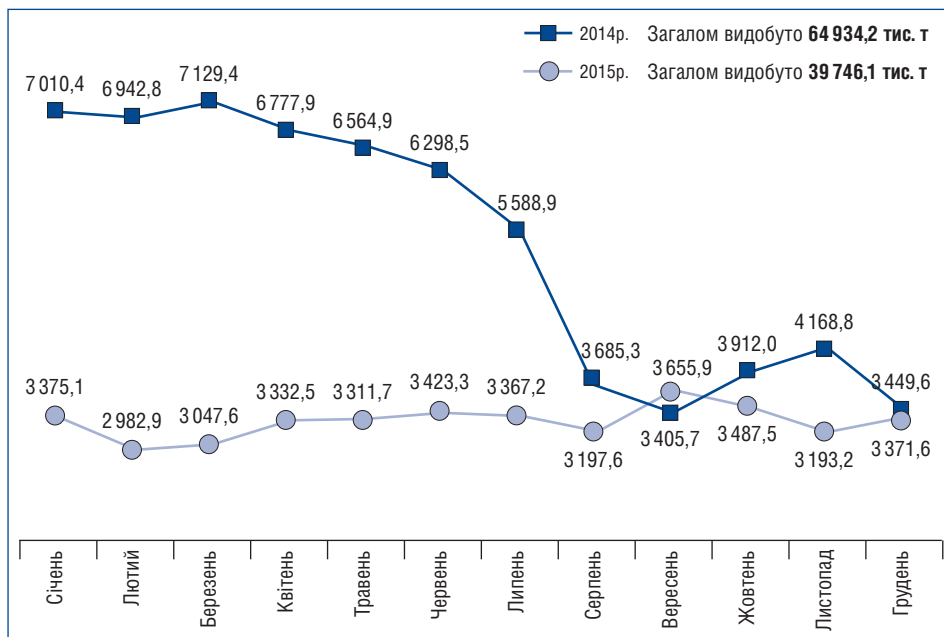
²¹ Звіт про результати перевірки обґрунтованості планування та результативності контролю повноти нарахування та своєчасності надходжень акцизного податку з бензину моторного для автомобілів. – Рахункова палата. http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16746491/Zvit_10-4.pdf.

ВУГІЛЬНИЙ СЕКТОР

ВИДОБУТОК ВУГІЛЛЯ

Упродовж 2001-2013рр. в Україні щорічно видобувалось близько 80 млн. т необробленого (рядового) вугілля, близько 2/3 якого використовувалася в електро- та теплоенергетиці. Проте через військові дії на Сході країни в останні два роки відбулося суттєве зменшення видобутку вугілля. За даними **Міненерговугілля, у 2015р. обсяг видобутку вугілля в Україні склав 39 746,1 тис. т, що на 38,8% менше, порівняно з 2014р.,** у т.ч. вугледобувними підприємствами, що належать до сфери управління профільного міністерства – 6,742 млн. т, що на 62% менше, порівняно з 2014р. (діаграма “Видобуток вугілля в Україні у 2015р.”).

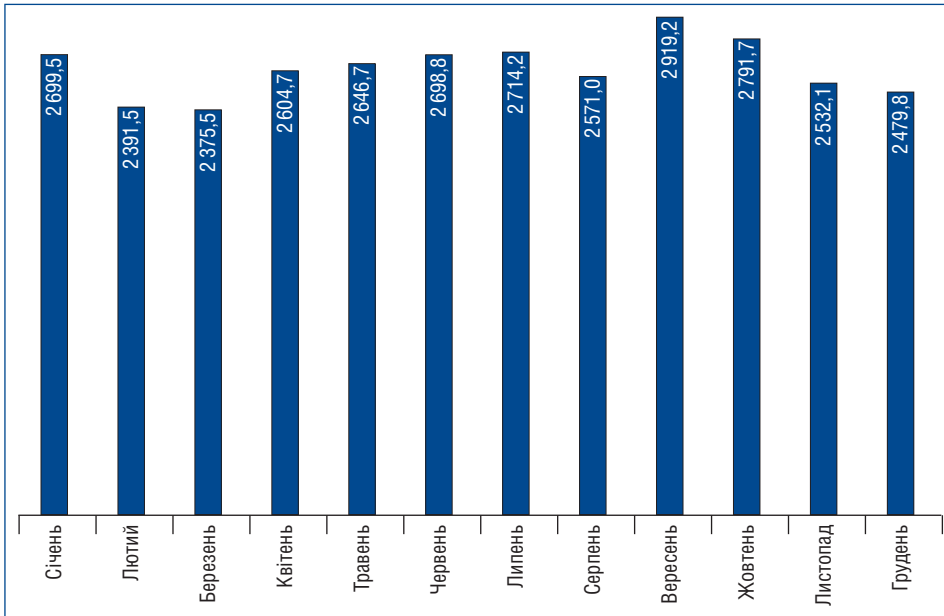
Видобуток вугілля в Україні у 2014-2015рр., тис. т

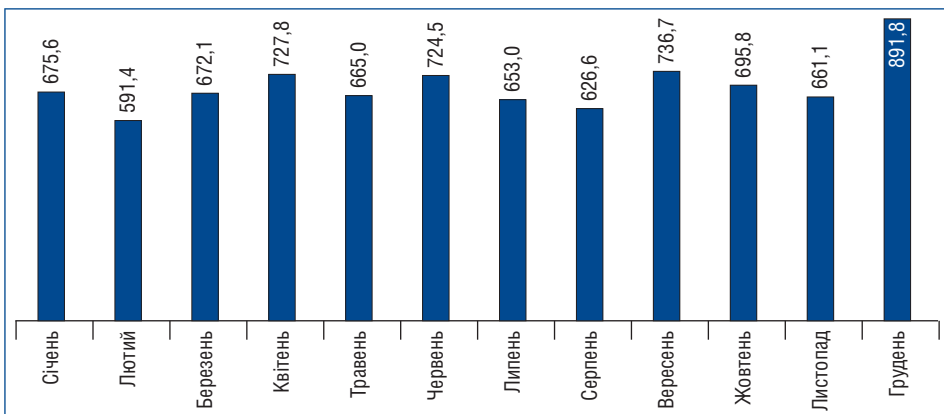
Видобуток коксівного вугілля за минулий рік впав на 49,8% (на 7,984 млн. т) – до 8,155 млн. т, енергетичного – на 35,3% (на 17,252 млн. т) – до 31,604 млн. т. У т.ч. вугледобувні підприємства, що належать до сфери управління міністерства, знизили видобуток коксівного вугілля на 57,6% (на 2,652 млн. т) – до 1,950 млн. т, енергетичного – на 63,5% (на 8,332 млн. т) – до 4,792 млн. т (діаграми “Видобуток енергетичного вугілля в Україні у 2015р.”, “Видобуток коксівного вугілля в Україні у 2015р.”).

Шахти Донецької області у 2015р. забезпечили видобуток 14,367 млн. т вугілля (-44,9% відносно 2014р.), Луганської – 4,332 млн. т (-75,8%), Дніпропетровської – 18,833 млн. т (-0,4%), Львівської – 1,983 млн. т (+9,2%), Волинської – 0,243 млн. т (-16,5%) (див. додаток “Видобуток вугілля підприємствами України у 2014/2015рр.”).

Видобуток енергетичного вугілля у 2015р., тис. т

Видобуток коксівного вугілля в Україні у 2015р., тис. т

ЗАКУПІВЛІ ВУГІЛЛЯ

Через скорочення власного видобутку вугілля у 2015р. приблизно на 40%, Україна була змушена нарощувати його імпорт. Шляхи доставки вугілля в Україні мають суттєві обмеження: необхідне вугілля видобувається на окупованих територіях Донбасу, Росії, ПАР, Австралії, Казахстану та територіях ще кількох країн світу.

Найбільшими ж постачальниками вугілля для України у 2015р. були Росія, США і Казахстан. Загальний обсяг поставленої в країну продукції за минулий рік – 14,598 млн. т на загальну суму \$1,632 млрд. (таблиця “Імпорт та експорт за товарними позиціями за кодами УКТЗЕД за 2015р.”).

Імпорт та експорт за товарними позиціями за кодами УКТЗЕД за 2015р., \$ тис., (за основними країнами) ¹			
Імпорт		Експорт	
Вугілля кам'яне, антрацит (2701)			
РФ	771 317	Греція	2 806
США	399 247	Туреччина	3 608
Казахстан	123 684	Словаччина	40 513
Інші	338 229	Інші	6 725
Загалом	1 632 478	Загалом	53 651

Як уже зазначалося, через військові дії на Сході України минулого року були суттєві проблеми з поставками вугілля дефіцитних марок на українські ТЕС. Внаслідок окупації Росією частини Донбасу поставки антрациту на вітчизняні ТЕС упродовж 2015р. неодноразово заморожувалися, що ставило під загрозу безперебійне електропостачання країни. Зокрема до середини 2015р. вугілля не надходило з окупованих територій Донбасу, а Росія блокувала постачання антрациту.

До того ж, наприкінці 2015р. поставки вугілля з Донбасу перервалися на час енергоблокади кримськотатарськими активістами анексованого Криму² (врізка “Призупинення електропостачання до АР Крим”). Щойно вирішилося питання енергопостачання до Криму, поставки антрацитового вугілля з Донбасу поновилися.

На додаток, КМ України 9 грудня 2015р. прийняв Розпорядження “Про вжиття тимчасових надзвичайних заходів на ринку електричної енергії” №1296, яке дало можливість зменшити навантаження на електростанції, що працюють на вугіллі антрацитової групи.

¹ Енергобизнес: Еженедельный информационно-аналитический журнал, №3, 19 января 2016г.

² Підірвавши кілька опор ліній електропередачі, учасники акції на кілька тижнів відрізали півострів від електропостачання. Це змусило окупаційну владу Криму знайти можливість швидкого енергосполучення з територією РФ через Керченську протоку.

ПРИЗУПИНЕННЯ ЕЛЕКТРОПОСТАЧАННЯ ДО АР КРИМ

Громадські активісти Криму виступили із закликом до української влади припинити постачання електроенергії до півострова. Прийняти відповідний закон запропонував один з координаторів блокади півострова Л.Іслямов, а електронна петиція із закликом відключити Криму світло зібрала понад 25 тис. підписів.

За даними ДУП РК “Крименерго”, постачання електроенергії з електромереж України здійснювалося в обсязі 1 210 МВт³. Електроенергія на півострів Крим з материкової України надходили через чотири ЛЕП: (Мелітополь-Джанкой (330 кВ), Каховка-Острівське (330 кВ), Каховка-Джанкой (330 кВ), Каховка-Титан (220 кВ). Власне виробництво електроенергії в Криму складає дещо більше 410 МВт: Сімферопольська ТЕЦ – 68 МВт; Севастопольська ТЕЦ – 33 МВт; Камиш-Бурунська ТЕЦ – 20 МВт; Сакська ТЕЦ – 12 МВт; ВЕС та СЕС – 280,3 МВт. Крім того, одразу після окупації Криму, Росія завезла 547 дизель-генератори, які виробляють близько 140 МВт, а також 14 мобільних ГТЕС (газотурбінні станції) – 169 МВт. **Середнє споживання електроенергії Кримом становило до 1 100 МВт.**

У грудні 2015р. відбулося з’єднання Криму з енергетичною системою РФ за допомогою енергокабелів загальною потужністю близько 400 МВт, що помітно зменшило енергетичну залежність півострова від континентальної України.

За попереднім прогнозом енергетичним балансом України на 2016р., передбачаються поставки електроенергії до Криму обсягом 5,71 млрд. кВт-год.⁴ Утім, **остаточне рішення про це повинно ухвалюватися винятково на засіданні РНБО й лише в разі, якщо РФ погодиться у новому контракті визнати Крим невід’ємною частиною України та з урахуванням комплексу політичних інтересів України⁵.**

СПОЖИВАННЯ ВУГІЛЛЯ

Згідно з даними Міненерговугілля, загальний рівень споживання вугілля у 2015р. становив 28,64 млн. т, що на 9,3% менше, порівняно з 2014р. (31,56 млн. т)⁶. Причиною скорочення споживання вугілля стало зниження попиту на ресурс через зменшення виробництва теплової енергії. Зокрема, ТЕС і ТЕЦ України за 11 місяців 2015р., порівняно з аналогічним періодом 2014р., скоротили споживання вугілля на 18,1%⁷.

³ Коваль І., Кільницький О. Острів Крим: пробний енергетичний Армагеддон. – Forbes Україна, 23 листопада 2015р., <http://forbes.net.ua/ua/nation/1406141-ostriv-krim-probnij-energetichnij-armageddon>.

⁴ Міненерго вирішило продовжувати поставки електроенергії в анексований Крим. – Українські новини, 28 грудня 2015р., <http://ukranews.com/news/194411.Minenergo-reshilo-prodolzhat-postavki-elektroenergii-v-anneksirovanniy-Krim.uk>.

⁵ Україна 2015-2016: випробування реформами (аналітичні оцінки) – Центр Разумкова, 2016.

⁶ Статистична інформація за січень-грудень 2015р. – Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?jsessionid=4F16A3872A9A4116796089D50C695CAB.app1?art_id=245086132&cat_id=35081.

⁷ ТЕС і ТЕЦ України скоротили споживання вугілля майже на 20%. – Європейська правда, 4 січня 2016р., <http://www.epravda.com.ua/news/2016/01/4/575071>.

Водночас, скорочення споживання вугілля призвело до збільшення його запасів. Зокрема, на кінець 2015р. запаси вугілля на складах ТЕС і ТЕЦ склали 2,8 млн. т, тоді як на початок 2015р. запаси становили 1,45 млн. т⁸.

Також, за даними профільного міністерства, у 2015р. спостерігалася тенденція збільшення використання на ТЕС вугілля газової марки, оскільки антрацитове вугілля в Україні залишається дефіцитним.

Частка споживання газового вугілля була на рівні 65-70%, тоді як у 2014р. співвідношення використання вугілля газової групи і антрацитів було рівним.

У 2015р., як і в 2014р., вугільний сектор України перебував у надзвичайно критичному стані. Зменшення видобутку вугілля на Донбасі, пошкодження та знищення шахтного фонду, захоплення терористами шахт, цілеспрямована руйнація ними залізничної інфраструктури призвели до розриву виробничих ланцюгів “вугілля-електроенергія”, браку запасів вугілля на підприємствах теплової електрогенерації, що, своєю чергою, загрожувало стабільності функціонування всієї об’єднаної енергетичної системи України, провокуючи виникнення значного дефіциту генеруючих потужностей.

Україна вимушена була шукати джерела імпорту вугілля відповідних марок, включно з імпортом з Росії. Остання, шляхом розгортання бойових дій на Сході країни, створила для України дві альтернативи: або дефіцит вугілля покривається за рахунок імпорту з РФ, або за рахунок закупівлі його на територіях Донбасу, підконтрольних т.зв. “ДНР” і “ЛНР”. До того ж, ці поставки політично пов’язані з електропостачанням до Криму. Тому Україна намагалася диверсифікувати поставки вугілля. Натомість імпорт вугілля з країн далекого зарубіжжя став не на стільки результативним через вартісні⁹ та якісні характеристики, можливості морських портів України (реальний перевалочний трафік) та логістику перевезень (строки перевезень). Можливим шляхом вирішення проблеми мали б стати поставки вугілля газової групи на недозавантажені потужності ТЕС, що спроектовані для роботи на цьому виді палива.

⁸ Хоча відновити рівень запасів вугілля на докризовий рівень (4,24 млн. т. на початку 2014р.) не вдалося. Докладно див.: Динаміка запасів вугілля на складах електростанцій (ТЕС, ТЕЦ). – Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245083097>.

⁹ Вартість 1 т вугілля на ТЕС (у серпневих цінах 2015р.): із зони АТО – \$52-55, з РФ – \$65-67, імпорт морем – \$77-80.

РИНОК ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

ВИРОБНИЦТВО ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

Виробництво електроенергії в Україні (без урахування АР Крим та зони АТО) у 2015р., порівняно з 2014р., скоротилося майже на 14% і склало 157,3 млрд. кВт-год. (таблиця “Виробництво електроенергії в Україні у 2015р.”).

Найбільш негативні зміни у виробництві електроенергії відбулися на ГЕС. Там обсяг виробленої електроенергії зменшився на 36,5% і склав 5,2 млрд. кВт-год. Генеруючі компанії ТЕС у 2015р., порівняно з 2014р., також суттєво – на 27,7% – зменшили виробництво електроенергії, обсяг якої склав 49,5 млрд. кВт-год. Комунальні ТЕЦ і блок-станції, порівняно з 2014р., у 2015р. зменшили виробництво на 21,2%, ТЕЦ – на 12,8%. На АЕС у 2015р. відбулося найменше скорочення виробництва – на 0,9%. Серед виробників електроенергії в Україні у 2015р. лише ГАЕС відзначилися нарощуванням обсягів – збільшення на 86,6%.

Виробництво електроенергії в Україні у 2015р.¹

	Виробництво, млн. кВт-год.		Зміна		Частка у загальному виробництві, %	
	2015р.	2014р.	млн. кВт-год.	%	2015р.	2014р.
АЕС	87 627,5	88 389,2	-761,7	-0,9	55,7	48,6
Генеруючі компанії ТЕС	49 501,7	68 469,5	-18 967,8	-27,7	31,5	37,6
ТЕЦ	5 703,4	6 538,9	-835,5	-12,8	3,6	3,6
ГЕС	5 235,1	8 249,0	-3 013,9	-36,5	3,3	4,5
ГАЕС	1 573,9	843,3	730,6	86,6	1,0	0,5
Комунальні ТЕЦ і блок-станції	6 140,8	7 790,0	-1 649,2	-21,2	3,9	4,3
Нетрадиційні джерела електроенергії (ВЕС, СЕС, біомаса)	1 482,4	1 665,1	-182,7	-11,0	0,9	0,9
Загалом	157 264,8	181 945,0	-24 680,2	-13,6	100	100

¹ Енергобизнес: Еженедельный информационно-аналитический журнал, №3, 19 января 2016г.

Серед основних причин скорочення виробництва електроенергії:

- скорочення попиту на електроенергію серед населення та бюджетних установ через підвищення тарифів, а також скорочення попиту в секторі промисловості через стагнацію важкої промисловості, зокрема металургійного комплексу та машинобудування;
- дефіцит вугілля енергетичних марок на складах ТЕС;
- досить теплі зимні місяці – лютий, березень та грудень 2015р. – що дозволили зменшити завантаження на ТЕС та ТЕЦ;
- відсутність сильних дощів (впливає на рівень води в річках під час виробництва електроенергії на ГЕС).

Важливим чинником, що має в перспективі сприяти збільшенню виробництва електроенергії, стало введення в експлуатацію 21 грудня 2015р. повітряної ЛЕП “Рівненська АЕС-Підстанція “Київська”. Це зокрема дозволить збільшити потужність для Київського енерговузла на 700 МВт, а відтак – підвищити відсоток атомної генерації, і відповідно зменшити обсяги теплової генерації та спалювання дефіцитного вугілля².

Атомна енергетика. Вважається, що атомна енергетика стала шансом України в боротьбі з енергетичною залежністю від Росії. Частка ДП НАЕК “Енергоатом”³ у загальному обсязі виробництва електроенергії України складала 55,7%. На Оптовий ринок електроенергії у 2015р. компанією було відпущено 57,3%⁴ на суму 39,350 млрд. грн. (з ПДВ), що на 41,6% більше, ніж у 2014р. (27,794 млрд. грн.).

Виробничі показники АЕС України у 2015р.⁵

АЕС	Встановлена потужність, тис. кВт	Виробництво, млн. кВт-год.	% загального виробництва по Україні	% загального виробництва АЕС
ЗАЕС	6 000	39 305	25,0	44,9
ЮУАЕС	3 000	15 935	10,1	18,2
РАЕС	2 835	18 932	12,0	21,6
ХАЕС	2 000	13 445	8,6	15,4
Загалом	13 835	87 627	55,7	100

² Україна 2015-2016: випробування реформами (аналітичні оцінки) – Центр Разумкова, 2016.

³ ДП НАЕК “Енергоатом” є оператором усіх чотирьох діючих АЕС України. Експлуатує 15 енергоблоків, оснащених водо-водяними енергетичними реакторами загальною встановленою електричною потужністю 13,835 ГВт. НАЕК також експлуатує Ташлицьку ГАЕС встановленою потужністю 302 МВт і Олександрівську ГЕС встановленою потужністю 11,5 МВт.

⁴ Аналіз цін в ОРЕ. – Державне підприємство “Енергоринок”, <http://www.er.gov.ua/doc.php?c=5>.

⁵ Енергобизнес: Еженедельный информационно-аналитический журнал, №3, 19 января 2016г.

Атомна галузь у період після 2011р.⁶ залишалася залежною від російського монополіста як постачальника базових реакторних технологій. Сьогодні проблема диверсифікації та максимальної локалізації в ядерних технологіях зрушила з мертвої точки: у 2015р. Україна продовжила роботу, розпочату у 2014р. з реформування ядерної енергетики, знижуючи тим самим залежність від РФ⁷:

- **30 грудня 2014р. було підписано контракт з американською *Westinghouse* про поставки ядерного палива на українські реактори,** що стало кроком на шляху до диверсифікації поставок ядерного палива та відповідає національним інтересам України. Зауважимо, що у 2015р. була здійснена поставка однієї партії ядерного палива виробництва компанії *Westinghouse*, що використовується для перевантаження енергоблоку №3 Южно-Української АЕС;
- **26 січня 2015р. у Брюсселі ДП “НАЕК “Енергоатом” і *Holtec International* (США) підписали додаткову угоду до контракту на будівництво в Україні ЦСВЯП⁸.** Безпечно зберігаючи ВЯП, можна створити стратегічний запас палива для майбутнього інноваційного розвитку ядерної енергетики в Україні. Цей об’єкт буде побудований у зоні відчуження Чорнобильської АЕС і сприятиме екологічній реабілітації зони відчуження і відновленню господарської діяльності на деяких територіях у межах цієї зони. Введення в експлуатацію сховища планується у 2017р.

Варто відзначити інвестиційні проекти 2015р., націлені на збільшення виробництва та відпуск електроенергії АЕС на 2,5 млрд. кВт-год. з одночасним підвищенням безпеки експлуатації енергоблоків та зміцнення енергетичної незалежності України (див. *додаток “Інвестиційні проекти в атомній енергетиці на 2015р.”*).

Теплова енергетика. Життєдіяльність вітчизняної теплової енергетики залежить від безперервності постачання на ТЕС та ТЕЦ вугілля антрацитових марок. Як зазначалося, у 2015р. вугільна промисловість України перебувала у кризовому стані. Через те, що саме в зоні проведення АТО сконцентровані найбільші запаси вугілля антрацитової групи, відчутною стала його нестача на ТЕС.

⁶ Саме в цей час була згорнута програма співпраці з *Westinghouse* (США) з постачання ядерного палива. Крім того, не відбулося будівництво стратегічного об’єкта з виробництва ядерного палива для реакторів типу ВВЕР-1000, створеного спільно з російською компанією на основі технології, запропонованої ВАТ “ТВЭЛ”. За російською стороною було закріплено монополне право на ключові елементи ядерно-паливного циклу, в т.ч. виробництво паливних таблеток.

⁷ Маркевич К., Омельченко В. Ядерна енергетика у світі та Україні: поточний стан та перспективи розвитку. – Центр Разумкова, http://www.uceps.org/upload/2015_atom-1.pdf.

⁸ ЦСВЯП – Централізоване сховище відпрацьованого ядерного палива.

Дефіцит вугілля призвів до катастрофічного зменшення виробництва електроенергії генеруючими компаніями ТЕС – на 27,7% – до 49,5 млрд. кВт-год., що спричинило скорочення упродовж 2015р. постачання електроенергії ТЕС кінцевим споживачам. Для задоволення внутрішніх потреб держава вимушена була здійснювати імпорту з Росії, обсяг якого склав 2,296 млрд. кВт-год. та обмежити експорт електроенергії в усіх напрямках (країни ЄС та СНД) на 4,411 млрд. кВт-год. (див. підрозділ “Експорт/імпорту електроенергії”).

Відновлювальна енергетика. Розвиток відновлювальної енергетики є важливим для української енергетики, як з точки зору енергетичної безпеки, так і введення в експлуатацію нових генеруючих потужностей, забезпечення екологічності. Відновлювальна енергетика є інструментом технологічного лідерства країни.

Згідно з зобов'язаннями України перед Енергетичним співтовариством, до якого Україна приєдналася у 2011р., **11% кінцевого енергоспоживання країни у 2020р. має бути одержано з ВДЕ.** Ця умова була визначена в “Національному плані дій з відновлюваної енергетики на період до 2020р.”, що був прийнятий 1 жовтня 2014р.

Відповідно до вказаного плану, середньорічний приріст потужностей ВДЕ має складати близько 1 ГВт, проте на кінець 2015р. було введено лише 19,574 МВт.

Рівень виробництва електроенергії з ВДЕ за 2015р. згідно з Планом повинен був досягти майже 3 700 млн. кВт-год., натомість виробництво склало 1 482,4 млн. кВт-год., що на 11% менше, ніж у 2014р. Частка виробництва електроенергії з ВДЕ у загальному виробництві склала менше 1%.

Найбільш результативним джерелом отримання чистої енергії у 2015р. стали вітрові електростанції (ВЕС). **У 2015р. всіма ВЕС України було вироблено 1 125 млн. кВт-год. електроенергії, що становить приблизно 0,73% загальної річної генерації електроенергії в країні, або 0,8% загальної встановленої потужності всіх енергогенеруючих об'єктів, розташованих в Україні, а з урахуванням АР Крим – 0,92%.** У 2015р. виробництво електроенергії на ВЕС залишилося практично на рівні 2014р., коли всі українські ВЕС, без АР Крим, виробили 1 123 млн. кВт-год.

“Зелена” електроенергія (вироблена за рахунок ВЕС) у 2015р. забезпечила в еквіваленті понад 2,8 млн. домогосподарств за середнього їх споживання 400 кВт-год. на місяць, або 4,5 млн. сімей, які живуть у багато-квартирних будинках із середнім місячним споживанням електроенергії у 250 кВт-год.

2015р. був непростим для сектору ВДЕ: на початку року була знижена величина “зеленого” тарифу для виробників електроенергії з сонця на 55%, для інших виробників електроенергії з ВДЕ – на 50%. Це

обумовило збитковість діяльності та неокупність інвестицій у розвиток ВДЕ. Натомість приріст потужностей СЕС, порівняно з ВЕС, на кінець 2015р. досяг 10 961 млн. кВт-год., виробництва електроенергії з біомаси – 3 381 млн. кВт-год. Виробництво електроенергії на СЕС та з використанням біомаси склало 357,4 млн. кВт-год.

Відповідно до результатів XXI Конференції ООН з клімату (COP 21), що пройшла у Франції з 30 листопада по 12 грудня 2015р., **відновлювану енергетику визначено головним інструментом зі скорочення викидів парникових газів в атмосферу з метою мінімізації наслідків зміни клімату на планеті.**

Гідроенергетика. Оператором основних гідроенергетичних потужностей є ПАТ “Укргідроенерго”, до складу якої належать дев’ять станцій, загальною потужністю 3 622МВт.

СТАНЦІЇ ПАТ “УКРГІДРОЕНЕРГО”

(1) Київська ГЕС з потужністю 408 МВт, (2) Київська ГАЕС – 235,5 МВт, (3) Канівська ГЕС – 444 МВт, (4) Кременчуцька ГЕС – 625 МВт, (5) Дніпродзержинська ГЕС – 356 МВт, (6) Дніпровська ГЕС – 538 МВт, (7) Дністровська ГЕС – 702 МВт, (8) Ташлицька ГАЕС – 302 МВт та (9) Олександрівська ГЕС – 11,5 МВт.

Станції розташовані на річках Дніпро, Дністер та Південний Буг.

Історично склалося, що дешеву електроенергію Україна може отримувати не лише з АЕС, але й з великих ГЕС. Тарифи ПАТ “Укргідроенерго” є відносно низькими і не враховують інвестиційну складову⁹.

У періоди пікових навантажень протягом доби, коли не вистачає регулюючих потужностей для збалансування роботи “залучаються” гідро- та гідро-акumuлюючі електростанції (ГЕС та ГАЕС). Але посуха, що спостерігалася у 2015р. зневоднила річки так, що ГЕС та ГАЕС за рік змогли виробити лише 6 809 млн. кВт-год., тоді як у 2014р. – 9 092,3 млн. кВт-год.

Сьогодні потенціал гідроенергетики використовується на 60%, переважно за рахунок Дніпровського каскаду та інших великих ГЕС. Залишок потенціалу можливо реалізувати за рахунок встановлення нових і відновлення старих потужностей малих ГЕС¹⁰. У 2015р. в Україні діяло 102 малих ГЕС із загальною встановленою потужністю близько 80 МВт, якими було вироблено 251 млн. кВт-год.¹¹

⁹ 29 грудня 2015р. НКРЕКП для ПАТ “Укргідроенерго” на 2016р. затвердила ставку плати за електроенергію 30,59 коп. за 1 кВт-год. (без ПДВ). Для порівняння: ДП НАЕК “Енергоатом” – 41,95 коп. за 1 кВт-год. (без ПДВ), для ДПЗТ “Укрінтеренерго” – 163,74 коп. (без ПДВ), для ТзОВ “Енергія-Новий Розділ” – 256,30 коп. за 1 кВт-год. Див.: Офіційний сайт НКРЕКП – <http://www.nerc.gov.ua/?id=13156>.

¹⁰ Відповідно до діючої класифікації до малих гідроелектростанцій (МГЕС) відносять гідроелектростанції потужністю від 1 до 10 МВт, до міні-ГЕС – від 200 до 1 000 кВт, до мікро-ГЕС – не більше 200 кВт.

¹¹ Гідроенергетика – Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, <http://sae.gov.ua/uk/ae/hydroenergy>.

Однак, не дивлячись на не 100%-використання потужностей ГЕС, гідро-енергетичний потенціал кожного року дедалі більше виснажується. Тому для уникнення втрати цього потенціалу є вкрай важливим встановлення нового гідро- та електроустаткування з більшою продуктивністю, що дозволить підвищити потенціал вітчизняних ГЕС.

СПОЖИВАННЯ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

Споживання електроенергії у 2015р. з урахуванням технологічних втрат у мережах, порівняно з 2014р., скоротилося на 11,3% (на 19 259 млн. кВт-год.) і складо 150 620 млн. кВт-год. (таблиця “Споживання електроенергії в Україні у 2015р.”). Споживання електроенергії без урахування технологічних втрат за минулий рік впало на 12,2% (на 16 446 млн. кВт-год.) – до 118 208 млн. кВт-год.

Споживання електроенергії в Україні у 2015р.¹²

	Споживання, млн. кВт-год.		Зміна		Частка в загальному споживанні, %	
	2015р.	2014р.	млн. кВт-год.	%	2015р.	2014р.
Споживання електроенергії (брутто)	150 620,0	169 879,2	-19 259,2	-11,3		
Споживання електроенергії (нетто)	118 207,5	134 653,0	-16 445,5	-12,2	100	100
Промисловість	50 113,2	60 929,8	-10 816,6	-17,8	42,4	45,2
• металургія	28 748,9	33 933,2	-5 184,3	-15,3	24,3	25,2
• паливна	4 253,8	7 381,3	-3 127,5	-42,4	3,6	5,5
• машинобудування	3 646,5	4 367,9	-721,4	-16,5	3,1	3,2
• хімічна та нафтохімічна	3 075,2	3 821,7	-746,5	-19,5	2,6	2,8
• харчова та переробна	4 055,8	4 492,5	-436,7	-9,7	3,4	3,3
• будівельні матеріали	2 085,6	2 221,1	-135,5	-6,1	1,8	1,6
• інша	4 247,4	4 712,2	-464,8	-9,9	3,6	3,5
Сільгоспспоживачі	3 334,1	3 482,8	-148,7	-4,3	2,8	2,6
Транспорт	6 786,8	7 342,3	-555,5	-7,6	5,7	5,5
Будівництво	751,0	851,8	-100,8	-11,8	0,6	0,6
Комунально-побутові споживачі	15 142,1	16 580,7	-1 438,6	-8,7	12,8	12,3
Інші непромислові споживачі	5 895,6	6 493,3	-597,7	-9,2	5,0	4,8
Населення	36 184,6	38 972,2	-2 787,6	-7,2	30,6	28,9

¹² Энергобизнес: Еженедельный информационно-аналитический журнал, №3, 19 января 2016г.

Промисловість країни без урахування технологічних втрат скоротила споживання електроенергії на 17,8% – до 50 113 млн. кВт-год., у т.ч.: металургійна галузь спожила 28 749 млн. кВт-год. (-15,3% порівняно з 2014р.), паливна – 4 254 млн. кВт-год. (-42,4%), машинобудівна – 3 646 млн. кВт-год. (-16,5%), хімічна та нафтохімічна – 3 075 млн. кВт-год. (-19,5%), харчова та переробна – 4 055 млн. кВт-год. (-9,7%), будівельних матеріалів – 2 086 млн. кВт-год. (-6,1%), інша – 4 247 млн. кВт-год. (-10%). Сільгосппідприємства – 3 334 млн. кВт-год. (-4,3%), транспортні – 6 787 млн. кВт-год. (-7,6%), будівельні – 751 млн. кВт-год. (-11,8%).

Населення України за 2015р. спожило 36 184 млн. кВт-год. (-7,2%), **комунально-побутові споживачі** – 15 142 млн. кВт-год. (-8,7%), **інші непромислові споживачі** – 5 896 млн. кВт-год. (-9,2%).

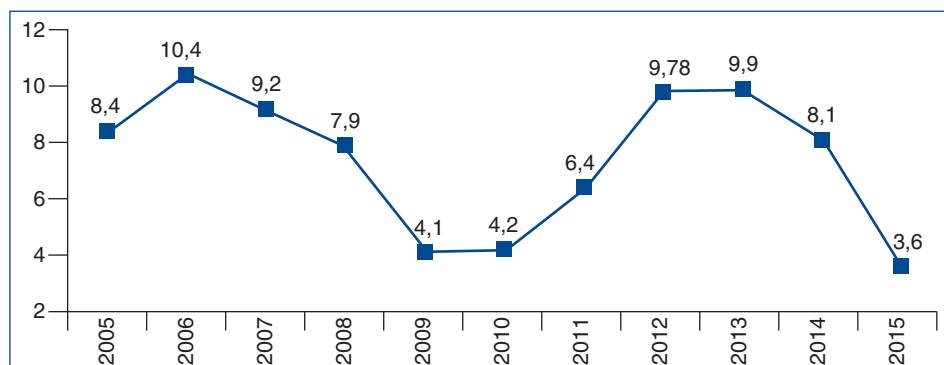
За підсумками 2015р. частка промисловості в загальному обсязі споживання електроенергії, порівняно з 2014р., знизилася з 45,2% до 42,4%, тоді як частка населення навпаки зросла з 28,9% до 30,6%.

Важливо зазначити, що учасники вітчизняного ПЕК на початку 2016р. стали свідками унікальної події: на ринку утворився профіцит генеруючих потужностей – 7 000 МВт, з яких 6 200 МВт припадало на ТЕС. Надлишок утворився завдяки теплій зимі, падінню виробничої активності, відключенню від енергосистеми країни окупованого Криму, яке вивільнило відразу 1 000 МВт.

ЕКСПОРТ/ІМПОРТ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ

Україна у 2015р., порівняно з 2014р., суттєво – на **54,8%** (на 4 411 млн. кВт-год.) – скоротила експорт електроенергії – до 3 642 млн. кВт-год. (діаграма “Експорт електроенергії у 2015р.”). Поста-чання електроенергії до Польщі скоротилося у 10,3 разу (на 619,3 млн. кВт-год.) – до 66,5 млн. кВт-год. У 2015р. до Білорусі постав-лено 0,8 млн. кВт-год., до Молдови – 17,6 млн. кВт-год. порівняно з 2,401 млрд. кВт-год. і 730,7 млн. кВт-год у 2014р., відповідно. Експорт укра-їнської електроенергії до РФ склав 3,8 млн. кВт-год. (таблиця “Експорт електроенергії з України у 2014-2015рр. по країнах”, с.36). Натомість з останньої Україна в 2015р. імпортувала **2,296 млрд. кВт-год.**

Експорт електроенергії у 2015р., млрд. кВт-год.

Експорт електроенергії з України у 2014-2015рр. по країнах

Країна	2015р., млн. кВт-год.	2014р., млн. кВт-год.	Зміна	
			млн. кВт-год.	%
Білорусь	0,8	2 400,9	-2 400,1	-99,9
Угорщина	3 531,0	4 145,1	-614,1	-14,8
Молдова	17,6	730,7	-713,1	-97,6
Польща	66,5	685,8	-619,3	-90,3
РФ	3,8	–	3,8	–
Румунія	–	–	–	–
Словаччина	21,9	90,3	-68,4	-75,7
Загалом	3 641,7	8 052,8	-4 411,3	-54,8

Наявність міждержавних електричних зв'язків обумовлює взаємовпливи кон'юктур на ринках електроенергії країн, що здійснюють експорт-імпорт електроенергії. Україна, маючи прямі міждержавні електричні зв'язки з країнами СНД та ЄС може впливати на кон'юнктуру ринків електроенергії цих країн. Натомість, **кон'юнктурні чинники – попит, пропозиція, ціна – впливають на структурні зрушення в експорті електроенергії України до країн-партнерів.**

У 2015р. поряд з необхідністю забезпечення електроенергією внутрішнього ринку, **ціновий фактор на зовнішніх електроенергетичних ринках став однією з причин скорочення експорту.** Огляд даних провідних європейських енергетичних бірж – *EEX* (Німеччина), *EXAA* (Австрія), *TGE* (Польща) – свідчить про поступове зниження цін починаючи з 2011р. У 2015р. мінімальні ціни на електроенергію на енергетичних біржах коливалися у межах 0,020-0,025 €/кВт-год., у 2014р. – у межах 0,027-0,035 €/кВт-год., а у 2011р. ціни досягали 0,060 €/кВт-год.¹³

Крім того, на подальше скорочення експорту електроенергії також вплине скасування дотаційних сертифікатів¹⁴. Так експортерам стане вкрай не вигідно закуповувати на оптовому ринку електроенергію за високими цінами, які позбавлять їх можливості отримувати надвисокі експортні прибутки.

¹³ Зазначимо, що ціна на електроенергію за нерегульованим тарифом на Оптовому ринку електроенергії становила 1 149,75 грн./МВт-год., що в перерахунку становить 0,042 €/кВт-год. Докл. див.: Динаміка цін купівлі електроенергії постачальниками з Оптового ринку електроенергії – ДП “Енергоринок”, <http://www.er.gov.ua/doc.php?f=3171>.

¹⁴ **Дотаційні сертифікати** – вид компенсації постачальникам електроенергії, які працюють за регульованим тарифом, збитків від постачання електроенергії окремим категоріям споживачів, переважно населенню. Кожен постачальник за регульованим тарифом захищає в НКРЕКП обсяг дотаційних сертифікатів, виходячи зі структури своїх власних споживачів.

Промислові ж підприємства України купували електроенергію за ціною, що враховує дотаційні сертифікати. Таким чином, українська промисловість своїми засобами оплачувала вигоди, які отримали експортери електроенергії. Натомість КМ України скасував низку розпоряджень за 2009-2012рр., зокрема, розпорядження №574 від 27 травня 2009р., №673 від 17 червня 2009р., №1507 від 21 липня 2010р. і №163 від 28 березня 2012р., якими ДП “Енергоринок” було доручено забезпечити укладання договорів купівлі-продажу електроенергії на оптовому ринку країни для її подальшого експорту в Білорусь, Молдову, Словаччину, Угорщину, Румунію і Польщу без урахування дотаційних сертифікатів. Відповідне рішення закріплене Розпорядженням КМ України №1280 від 29 грудня 2014р.

Скорочення експорту електроенергії невинно позначилося на валютних надходженнях. За даними Державної фіскальної служби, **Україна у 2015р., порівняно з 2014р., скоротила експорт електроенергії у грошовому еквіваленті на 69,2% (на \$337,129 млн.) до \$150,057 млн.** У т.ч. до Угорщини на суму \$144,907 млн., Польщі – на \$2,722 млн., Молдови – на \$1,173 млн., до інших країн – на \$1,255 млн.¹⁵ (таблиця “Імпорт та експорт за товарними позиціями за кодами УКТЗЕД”).

Імпорт та експорт за товарними позиціями за кодами УКТЗЕД, \$ тис.¹⁶

Імпорт		Експорт	
Електроенергія (2716)			
Росія	84 866	Угорщина	144 907
Молдова	8	Молдова	1 173
		Польща	2 722
		Інші	1 255
Загалом	84 874	Загалом	150 057

¹⁵ У 2014р. Україна експортувала електроенергії на \$487,186 млн., у т.ч. до Угорщини – на \$229,673 млн., до Білорусі – на \$161,218 млн., до Молдови – на \$54,301 млн., до інших країн (Польщі, Словаччини та Румунії) – на \$41,994 млн.

¹⁶ Енергобизнес: Еженедельный информационно-аналитический журнал, №3, 19 января 2016г.

ПРИВАТИЗАЦІЯ – ГОЛОВНИЙ ВИКЛИК ДЛЯ КРАЇНИ

Структурна перебудова вітчизняної економіки, її перехід на інноваційну модель розвитку потребує значних інвестицій, а розраховувати на власні фінансові ресурси не видається можливим. Адже орієнтація лише на власні джерела фінансування розтягує період подолання структурних деформацій, зумовлених руйнуванням технологічних зв'язків та відсутністю стимулів для розвитку високотехнологічних підприємств. **Приватизація енергетичних об'єктів – ресурс стратегічної ваги, що дозволить оптимізувати державний сектор економіки та залучити кошти приватних інвесторів у розвиток енергетичних підприємств та зробить їх рентабельними.**

У 2015р. КМ України затвердив перелік державних підприємств, які підлягали приватизації – 342 об'єкти, серед яких: шахти ім.Засядька, ПАТ “Центренерго”, ПАТ “Донбасенерго”, Херсонська ТЕЦ, Одеська ТЕЦ, Миколаївська ТЕЦ, ПАТ “Укрнафтопродукт” та ін.¹⁷ У Бюджеті-2015 передбачалось отримати від приватизації 17 млрд. грн. **Проте “велика приватизація” була провалена і перенесена на 2016р.** (врізка “Приватизація: 2016”).

Однією з головних причин провалу приватизації у 2015р. стало зволікання з прийняттям закону¹⁸, який передбачав би скасування обов'язкового продажу 5-10% акцій компаній на фондовій біржі, недопущення до приватизації представників країни-агресора і можливість залучати радників до продажу великих об'єктів.

ПРИВАТИЗАЦІЯ: 2016

Наказом ФДМ України №2064 від 30 грудня 2015р. затверджено Перелік об'єктів, які підлягають продажу у 2016р.: ПАТ “Центренерго” (78,29%), ПАТ “Хмельницькобленерго” (70,009%), ПАТ “Миколаївобленерго” (70%), АК “Харківобленерго” (65,001%), ВАТ “Запоріжжяобленерго” (60,248%), ВАТ “Тернопільобленерго” (50,999%), ПАТ “Черкасиобленерго” (46%), ПАТ “Сумиобленерго” (25%), ПАТ “Одесаобленерго” (25%), ПАТ “ДТЕК Донецькобленерго” (25%), ПАТ “Київенерго” (25%), ПАТ “ДТЕК Дніпрообленерго” (25%), ПАТ “ДТЕК Західенерго” (25%), ПАТ “ДТЕК Дніпроенерго” (25%), ПАТ “Донбасенерго” (25%), ПАТ “Миколаївська ТЕЦ” (100%), ПАТ “Одеська ТЕЦ” (99,99%), ПАТ “Дніпродзержинська ТЕЦ” (99,928%), ПАТ “Херсонська ТЕЦ” (99,833%).

Для того, щоб приватизація дала позитивні результати не тільки для приватного інвестора¹⁹, але й для держави, необхідно здійснити кроки з покращення проведення приватизації:

¹⁷ Постанова КМУ “Про проведення прозорої та конкурентної приватизації у 2015 році” №271 від 12 травня 2015р.

¹⁸ Закон “Про внесення змін до деяких законів України (щодо уточнення деяких положень)” (законопроект №2319а-д) було прийнято 16 лютого 2016р.

¹⁹ Приватизація енергетичних об'єктів, що відбувалася за часів президенства В.Януковича, призвела до монополізації окремими учасниками ринку генерації та дистрибуції електроенергії, що підвищувало статки того чи іншого бізнесмена, а не рівень добробуту країни.

- у договорах продажу об'єктів державної власності **передбачити умови щодо інвестиційних зобов'язань з боку інвестора в економічну та соціальну сфери**. Запровадити контроль та майнову відповідальність за дотримання цих зобов'язань;
- **посилити контроль за приватними інвесторами з метою уникнення монополізації ними окремих галузей, доведення підприємств до банкрутства, репатріації прибутків та забезпечити встановлення чітких критеріїв до учасників приватизації**. Зважаючи на це, доцільно встановлювати для учасників приватизації кваліфікаційні вимоги, а не обирати переможця винятково на підставі вищої ціни;
- у випадках, коли майбутня угода продажу підприємства може погіршити конкурентне середовище в галузі, **до розгляду заявки іноземного інвестора залучити АМКУ**.

ПРОБЛЕМА МОНОПОЛІЙ В ЕНЕРГЕТИЧНОМУ СЕКТОРІ

Енергетика, як і будь-яка інша прибуткова галузь, є спокусливим сектором для бажаючих запровадити монополію. **Одна з найбільш поширених причин становлення монополій – непрозорий вплив великого приватного бізнесу на урядову політику**. Злагоджена робота Фонду державного майна під час здійснення приватизації у різні періоди призвела до того, що адміністративно впливаючи на процес, стратегічні активи **продавалися за заниженими цінами за відсутності навіть формального конкурента**. Найбільш виразним прикладом такої приватизаційної політики є компанія ДТЕК, яка наразі в багатьох секторах є монополістом на ринку електроенергії²⁰. Аналіз виробничих показників ДТЕК дає можливість визначити частку холдингу на енергетичних ринках України (таблиця “*Частка ДТЕК на енергетичному ринку України*”, с.40).

Монополіст у будь-якій сфері обов'язково формує або максимально впливає на ціноутворення та може вдатися до цінової дискримінації. Ринок теплової генерації не є виключенням, і головний учасник цього сектору фактично диктує ціну на електроенергію. ДТЕК як один з головних учасників ринку теплової генерації відіграє чи не вирішальну роль під час ціноутворення на ринку вугілля (зокрема, державним шахтам у 2015р. платили за тону вугілля 1 100 грн., ДТЕК вимагав підвищити ціну до 1 500 грн.)²¹. **Підвищення рівня ціни на вугілля автоматично тягне підвищення цін на електроенергію, яку сам ДТЕК продає ДП “Енергоринок”**.

²⁰ Починаючи з 2012р. АМКУ було прийнято 19 рішень про порушення суб'єктами господарювання *Р.Ахметова* законодавства про захист економічної конкуренції, надано 76 рекомендацій про припинення ними дій, які містять ознаки порушення.

²¹ Головні фактори, що впливали на збільшення ціни на вугілля ДТЕК – зростання вартості обладнання, запчастин, металу через девальвацію національної валюти, а також підвищення рівня заробітних плат. **Також до цієї ціни додано валютний кредитний портфель за ставкою 9%. Але НКРЕКП викреслив з неї відсотки за кредитами, соціальні виплати за колективним договором із профспілками, витрати на відновлення пошкодженої інфраструктури в зоні АТО.**

Частка ДТЕК на енергетичному ринку України, 2014р.²²

Показники	Загалом по Україні	ДТЕК	Частка ДТЕК, у %
Загальний видобуток вугілля, тис. т	64 934,2	37 122*	57,2
Видобуток енергетичного вугілля, тис. т	48 856	36 382,7*	75
Експорт вугілля (кам'яне, антрацит), тис. т	7 046	4 057	57
Генерація електроенергії (відпуск), млн. кВт-год.	181 945	47 790	26,3
У т.ч. відпуск електроенергії ТЕС, млн. кВт-год.	68 469,5	47 100	68,8
У т.ч. ВДЕ, млн. кВт-год.	1 665,1	652	39,2
Експорт електроенергії, млн. кВт-год.	8 052,8	7 988	99,2
Передача електроенергії по мережах, млн. кВт-год.	139 660	53 770	38,5
Видобуток природного газу (приватними компаніями), млрд. м³	3,3	0,752	23

* Дані враховують видобуток вугілля компаніями ДТЕК в РФ.

Вирішити проблему монополізму на ринку електроенергії і створити конкурентні умови має держава. Україна, взявши на себе зобов'язання під час приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, має дотримуватися розвитку конкурентного та прозорого електроенергетичного ринку шляхом удосконалення антимонопольного законодавства.

Низка вагомих чинників, зокрема (а) різке зниження виробництва електроенергії майже всіма генеруючими потужностями; (б) скорочення експорту електроенергії та збільшення її імпорту з країни-агресора, що знизило рівень енергетичної безпеки в електроенергетичному секторі; (в) невиконання плану з проведення приватизації енергетичних об'єктів; (г) відсутність ефективної антимонопольної політики – призвели до повномасштабної кризи електроенергетичного ринку у 2015р.

Минулий рік відзначився також скороченням рівня споживання електроенергії усіма категоріями споживачів, що може свідчити про більше застосування енергозберігаючих технологій та енергозаощадження, хоча на рівень споживання електроенергії промисловими підприємствами скоріше вплинула стагнація промислового сектору, що розпочалася ще у 2014р.

Вийти з кризового стану та стабілізувати ситуацію в електроенергетичному секторі України (виявивши обсяг пошкоджень в електромережах та визначивши рівень необхідного додаткового фінансування відновлювальних робіт на Донбасі) можливо буде лише після припинення бойових дій.

²² Розрахунки здійснено К.Маркевич за використанням джерел: ДТЕК 2014: интегрированный отчет за 2014. – <http://www.dtek.com/library/file/dtek-ar2014-ru.PDF>; Міністерство енергетики та вугільної промисловості України – http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=35081; Державна фінансова служба України – <http://sfs.gov.ua/ms/f11>.

ТАРИФОУТВОРЕННЯ В СЕКТОРІ КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ

ТАРИФИ НА ГАЗ, ОПАЛЕННЯ ТА ВОДУ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ

З 1 квітня 2015р. НКРЕКП підвищила тарифи на газ для населення майже в шість разів¹. Такого одномоментного подорожчання в історії незалежної України ще не було.

Для власників приватних будинків запроваджена нова схема оплати за газ – в опалювальний сезон тариф буде одним, а в теплу пору року – іншим.

Підвищення тарифів було заплановано в оновленому Меморандумі про економічну і фінансову політику (МЕФП) від 27 лютого 2015р.² Загалом підвищення тарифів на газ для усіх категорій споживачів у середньому склало 285%. Крім того, з 1 квітня 2015р. для населення подорожчало опалення – на 67% (врізка “Зміна тарифів на газ, опалення та гарячу воду...”).

Такий вимушений крок – різке суттєве підвищення тарифів, і відповідно встановлення ринкових цін – не є характерним для пострадянських держав, але цілком відповідає європейським нормам. Отже, НАК “Нафтогаз України” мінімізує власні збитки, а держава зможе збільшити асигнування на програми соціального захисту, оскільки діючі тарифи не відповідають доходам українських громадян, які не можуть їх оплачувати через відсутність грошей.

ЗМІНА ТАРИФІВ НА ГАЗ, ОПАЛЕННЯ ТА ГАРЯЧУ ВОДУ з 1 КВІТНЯ 2015р.

Тарифи на газ:

- (1) в опалювальний сезон – з 1 жовтня по 30 квітня за наявності лічильників:
- для споживачів, які використовують у місяць менше 200 м³ газу, вартість становитиме 3,6 грн./1 м³;
 - для тих, хто споживає понад 200 м³ газу на місяць – 7,18 грн./1 м³;
- (2) з 1 травня по 30 вересня для всіх споживачів незалежно від обсягу споживання – 7,18 грн./м³;
- (3) для тих, чиї будинки не обладнані лічильниками, незалежно від пори року – 7,18 грн./м³.

Тарифи на опалення та гарячу воду: з урахуванням підвищення вартості газу для ТКЕ у 2,2 рази – до 2 934 грн. за 1 000 м³, а в структурі тарифу на тепло витрати на газ становлять у середньому 60%, на гарячу воду – 50%, то ціни на опалення зросли на 67%, а на гарячу воду – на 60%. У кожному регіоні діють різні тарифи на опалення і гарячу воду.

¹ Серед окремих причин зростання: девальвація національної валюти, підвищення цін на транспортування природного газу.

² Згідно з цим Меморандумом, Україна має отримати від МВФ кредит у \$17,5 млрд. протягом чотирьох років за умови виконання низки умов.

Найбільше подорожчання опалення торкнулося власників квартир у багато-квартирних будинках, не обладнаних лічильниками. Зокрема у м.Київ, тариф на опалювальний сезон 2015-2016рр. склав 16,14 грн. за 1 м², у той час як у період опалювального сезону 2014-2015рр. вартість складала – 9,20 грн. за 1 м²³. Для порівняння: найнижчим є тариф на опалення для жителів м.Львів, що складає 11,31 грн. за 1 м² (532,92 грн./Гкал за наявності прибудинкового/квартирного лічильника), найдорожчим у м.Суми – 21,39 грн. за 1 м² (772,80 грн./Гкал)⁴.

Тарифи на холодну воду, відповідно до рішення НКРЕКП від 26 березня 2015р., були підвищені з 1 травня 2015р. Тарифи розподіляються на чотири групи і для кожної області встановлюється тариф однієї з груп: (1) від 4 до 6 грн. за 1 м³; (2) від 6 до 8 грн. за 1 м³; (3) від 8 до 9 грн. за 1 м³; (4) від 10 грн. за 1 м³. Максимальні тарифи на воду діють у Київській, Закарпатській та Кіровоградській областях, найменші – у Вінницькій та Донецькій⁵.

Варто розуміти, що порятунок України – не в низьких тарифах, а у підвищенні ефективності використання ресурсів, а тариф – засіб для оптимізації паливного балансу та стимулювання енергоефективності.

ТАРИФИ НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЮ

26 лютого 2015р. НКРЕКП прийняла постанову, якою запровадила поетапне підвищення тарифів (п'ять етапів) на електроенергію, що відпускається населенню (таблиця “Структура підвищення тарифів на електроенергію 2015-2017рр.”).

Структура підвищення тарифів на електроенергію 2015-2017рр., грн.⁶

Споживання	до 1.04.2015	з 1.04.2015	1.09.2015	1.03.2016	1.09.2016	1.03.2017
До 100 кВт-год.	0,308	0,366	0,456	0,57	0,714	0,90
100-600 кВт-год.	0,419	0,63	0,789	0,99	1,29	1,68
Понад 600 кВт-год.	1,34	1,407	1,479	1,56	1,638	1,68

З 1 квітня 2015р. в Україні значно збільшилася вартість електроенергії для населення. Норма пільгового споживання електроенергії знижена до 100 кВт для усіх категорій власників житла, включно з власниками

³ Див.: Тарифы на отопление. – ПАТ “Київенерго”, <http://kyivenergo.ua/ru/te-home/opalennya>.

⁴ Докладно див.: Где в Украине больше всего заплатят за отопление. – Комсомольская правда в Украине, 31 августа 2015г., <http://kp.ua/economics/510798-taryfy-na-teplo-v-rehyonakh-strany>.

⁵ Докладно див.: Тарифы на воду для населения будут увеличены с 1 мая. – РБК-Україна, 1 травня 2015р., <https://www.rbc.ua/rus/news/tarify-vodu-naseleniya-budut-uvelicheny-maya-1430468704.html>.

⁶ Структури тарифів на електроенергію для населення. – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, <http://www.nerc.gov.ua/?id=15338>.

квартир у багатоквартирних будинках, оснащених електричними плитами⁷. Підвищення тарифів на електроенергію для населення було очікуваним, адже про це йшлося протягом 2014р.

Водночас, запроваджено два види тарифу на оплату спожитої електроенергії:

- у денний час (з 7:00 до 23:00) – тариф буде таким, як і зараз (коефіцієнт 1)
- у нічний час (з 23:00 до 7:00) – тариф буде **меншим на 50% (коефіцієнт 0,5)**.

Перехід на нічний тариф має реально забезпечити зниження обсягів споживання електроенергії у пікові періоди та надати можливість вирівняти графік навантажень об'єднаної енергетичної системи України⁸. Прийняте рішення має стимулювати населення застосовувати облік споживання електроенергії за періодами часу і використовувати її за зниженим тарифом у нічний період, що, своєю чергою, призведе до економії коштів населення.

РЕЗУЛЬТАТИ НАДАННЯ СУБСИДІЙ

У першому варіанті Бюджету-2015р., який був прийнятий 28 грудня 2014р., на субсидії було закладено 11,9 млрд. грн. Поправками до Бюджету-2015 було збільшено суму субсидій ще на 12,5 млрд. грн. Разом, **у 2015р. на субсидування планувалося виділити 24,4 млрд. грн.** На продовження програми субсидування витрат на оплату житлово-комунальних послуг у **Бюджеті-2016 планується виділити орієнтовно 35 млрд. грн.**

Субсидія надається сім'ям, у яких розмір оплати за житлово-комунальні послуги у межах норм житла і споживання (врізка *“Норми житла і споживання”*⁹) з урахуванням пільг перевищують величину обов'язкового платежу. Розмір субсидії розраховується індивідуально для кожного домогосподарства за спеціальною формулою залежно від сукупного доходу сім'ї¹⁰. Зауважимо, що субсидії надаються не за місяць, а за період надання послуги (опалювальний сезон, певний період року).

⁷ Зазначимо, що до підвищення тарифів на споживання електроенергії, тарифна сітка визначалася залежно від проживання (місто/село) та наявності електричних плит. Пільговий тариф встановлювався на рівні споживання 150 кВт-год. на місяць (сьогодні – 100 кВт-год.), середній – у межах споживання 150-800 кВт-год. (сьогодні – 100-600 кВт-год.) на місяць. Докладно див.: Тарифи на електроенергію, що відпускається населенню. – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, <http://www.nerc.gov.ua/?id=11828>.

⁸ Однак зеконотити на використанні електроенергії у нічний час зможуть власники житла, обладнаного двотарифними лічильниками.

⁹ Надання субсидій відбувається відповідно до Постанови КМУ “Про удосконалення порядку надання житлових субсидій” №106 від 28 лютого 2015р.

¹⁰ Докладно див.: п.16 Положення про порядок призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива (зі змінами), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №848 від 21 жовтня 1995р. – Офіційний сайт ВРУ, <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-95-%D0%BF/page>.

Варто зауважити, що для отримання субсидій під час звернення до Управління праці і соціального захисту населення за місцем реєстрації необхідно *обов'язково* подати: (а) заяву у спрощеному вигляді; (б) декларацію про доходи і майновий стан осіб, зареєстрованих у житловому приміщенні, які фактично там проживають¹¹. Інформація, зазначена в декларації, не вимагає фактичного підтвердження з боку того, хто претендує на субсидію. Однак невідповідний матеріальний стан,

задекларований особою, яка претендує на субсидію, може бути перевірений. У Міністерстві соціальної політики запевняють, що у 2016р. почнеться контроль і аудит за наданням субсидій, за результатами яких кількість домогосподарств, які отримують субсидії, може бути зменшеною. Також може бути зменшеною сума субсидій – у разі покращення фінансової ситуації сім'ї.

У субсидії відмовляють, якщо особа:

- має додаткове джерело доходів, не вказане в декларації: здача в найм житла, додатковий дохід від роботи без оформлення трудового договору, дохід від утримання худоби з метою отримання прибутку (продаж молочної продукції, яєць, домашньої птиці та ін.);
- має банківський депозит або інші цінні папери, які приносять дохід, що разом з основним доходом складають суму, яка не дає права претендувати на субсидію¹²;
- оплатила на суму понад 50 тис. грн. послуги телефонного зв'язку, в т.ч. мобільного, медичні послуги, не пов'язані із забезпеченням життєдіяльності людини (наприклад, пластична або косметична операція, стоматологія, офтальмологічні операції);
- має дохід від народних промислів (виготовлення сувенірів) та використання сільгосптехніки, грузовика, мікроавтобуса (займається нелегальними вантажними перевезеннями);
- протягом 12 місяців перед зверненням за субсидією придбала на суму понад 50 тис. грн. (оплата на дату купівлі) земельну ділянку, квартиру, дім, авто, трактор, автопричеп, дизель-генератор, меблі, теле-, відео-, аудіоапаратуру, оргтехніку, сплатила суму послуг за будівництво, ремонт квартири/авто.

¹¹ У разі не проживання зареєстрованої особи також необхідно надати документ, що підтверджує її місце знаходження (тривале відрядження, перебування в армії, місцях позбавлення волі тощо); крім того, якщо особа – не власник особового рахунку, а орендар помешкання – необхідно надати договір оренди.

¹² Відповідно до ЗУ “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо узгодження норм Бюджетного кодексу зі змінами в галузеве і податкове законодавство)” №3629 дозволяється часткове розкриття банківської таємниці. Відповідно Міністерство фінансів має право перевірити дані усіх громадян, які оформили соціальні виплати і якщо з'ясується, що у них є депозитні вкладення, то їх субсидії позбавлять.

НОРМИ ЖИТЛА І СПОЖИВАННЯ

Норми житла, за якими призначається субсидія: 13,65 м² на кожного зареєстрованого + 35,22 м² на сім'ю.

Норми послуг на місяць:

➤ газ

- для обігріву житла в опалювальний період – 7 м³ на 1 м² площі;
- для приготування їжі – 6 м³/особу;
- за відсутності гарячого водопостачання і газового водонагрівача – 9 м³;
- за наявності гарячого водопостачання і газового водонагрівача – 18 м³;

➤ вода

- холодна (за наявності й гарячого водопостачання) – 2,4 м³/особу;
- холодна (за відсутності гарячого водопостачання) – 4 м³/особу;
- гаряча – 1,6 м³/особу;
- водовідведення – 4 м³/особу;

➤ електроенергія

- для обігріву житла в опалювальний період – 65 кВт-год. на 1 м² площі у межах норм житла;
- для приготування їжі на електроплитах за наявності гарячого водопостачання – 130 кВт-год./особу + 30 кВт-год. на кожного наступного члена сім'ї;
- для приготування їжі на електроплитах за відсутності гарячого водопостачання – 150 кВт-год./особу + 30 кВт-год. на кожного наступного члена сім'ї;
- у будинках, не оснащених електроплитами за наявності гарячого водопостачання – 90 кВт-год./особу + 30 кВт-год. на кожного наступного члена сім'ї;
- у будинках, не оснащених електроплитами за відсутності гарячого водопостачання – 120 кВт-год./особу + 30 кВт-год. на кожного наступного члена сім'ї.

За попередніми даними, у 2015р. за субсидіями для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг звернулось 5 921,9 тис. домогосподарств¹³, що у 3,5 разу більше, ніж у 2014р.¹⁴ Призначено субсидії – 5 392,9 тис. домогосподарствам (91% загальної кількості домогосподарств, які звернулися за субсидіями)¹⁵ на суму близько 2,5 млрд. грн.

Середній розмір призначеної субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг на одне домогосподарство у грудні 2015р. становив 1 090,9 грн. (більше в 3,3 раза, порівняно з груднем 2014р.).

Найбільший розмір призначеної субсидії був зафіксований у Тернопільській та Івано-Франківській областях (1 649,4 грн. та 1 627,4 грн., відповідно), найменший – у Одеській (471,2 грн.).

Більша кількість домогосподарств, які отримали субсидію, – у Сумській області (57%), а менша – в Одеській (13%) та Києві (14%)¹⁶.

¹³ Логічно припустити, що решта домогосподарств, які не звернулися за субсидією, є цілком у змозі сплачувати вартість нарахованих комунальних платежів у повному обсязі.

¹⁴ Про надання населенню субсидій у грудні 2015 року. – Експрес-випуск Державної служби статистики України №12/0/05.5вн.-16 від 20 січня 2016р., <http://www.ukrstat.gov.ua>.

¹⁵ На початку березня 2015р. прем'єр-міністр А. Яценюк запевняв, що цифра досягне не більше 4 млн. сімей. Однак, девальвація національної валюти, стрімка інфляція, а також підняття тарифів спричинило масове звернення населення за субсидіями.

¹⁶ Про надання населенню субсидій у грудні 2015 року. – Експрес-випуск Державної служби статистики України №396/0/05.5вн.-15 від 21 грудня 2015р., <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Не дивлячись на те, що відмови в наданні субсидій отримали лише 9% домогосподарств, заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг на кінець грудня 2015р. становила 8 829,1 млн. грн.¹⁷ Загалом, за даними Держстату, рівень оплати населенням житлово-комунальних послуг становить близько 57%¹⁸. Найгірший стан у Тернопільській (20%), Сумській (24%) та Івано-Франківській (27%) областях¹⁹.

Отже, надзвичайно велика кількість отриманих субсидій, а також значний обсяг заборгованості з оплати житлово-комунальних послуг є свідченням того, що навряд чи найближчим часом українці зможуть оплачувати спожиті послуги власним коштом.

Підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги хоча й було важким, але вкрай необхідним кроком як для країни загалом, так і енергетики зокрема. Зростання цін – один зі способів реформування енергетичного сектору держави. Це перший крок на шляху ліквідації перехресного та бюджетного субсидування в електроенергетиці і газовій сфері, тобто припинення перенесення витрат на купівлю електроенергії населенням на промисловість та інших непобутових споживачів, а витрати на газ – на бюджет. Разом з тим, це спонукало як населення, так і промисловість до запровадження енергозаощадження та енергозбереження.

Натомість, ціни повинні встановлюватися з урахуванням реальної спроможності громадян сплачувати за отриманий ресурс, оскільки “паливна” бідність є однією з серйозних проблем України²⁰.

¹⁷ Заборгованість населення за житлово-комунальні послуги: стан на грудень 2015. – Україна комунальна, <http://statistic.jkg-portal.com.ua/ua/statistic>.

¹⁸ Про надання населенню субсидій у грудні 2015 року. – Експрес-випуск Державної служби статистики України №12/0/05.5вн.-16 від 20 січня 2016р., <http://www.ukrstat.gov.ua>.

¹⁹ Там само.

²⁰ Зауважимо, що відповідно до даних Світового Банку, у 2014р. Україна посідала 106 позицію серед 187 країн світу за рівнем ВВП на душу населення за ПКС, де показник становив \$8 665 (у той час, як у країнах з ринковими тарифами на житлово-комунальні послуги показник становив значно більше: у Німеччині – \$45 802, Швеції – \$45 183, Франції – \$38 847, Італії – \$28 392). Докладно див.: The World Bank Data: GDP per capita PPP (current international \$) – <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>.

У Стратегії сталого розвитку “Україна–2020”, Україна повинна досягти рівня показника ВВП на душу населення за ПКС у \$16 000, проте у найближчій перспективі це видається малоймовірним.

ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ 2015 РОКУ

ГАЗОВИЙ СЕКТОР

Розпорядження КМ України “Питання реформування газового сектору” №375 від 25 березня 2015р.

Передбачено розробку та подачу на обговорення Уряду для подальшого внесення на розгляд Парламенту відповідних документів:

- проекту ЗУ “Про ринок природного газу” у редакції, узгодженій із Секретаріатом Енергетичного Співтовариства;
- проекту ЗУ щодо внесення змін до ЗУ “Про трубопровідний транспорт”, “Про нафту і газ”, “Про управління об’єктами державної власності” та інших законів з метою створення законодавчих передумов для відокремлення діяльності з транспортування природного газу згідно з ЗУ “Про ринок природного газу”;
- проекту ЗУ щодо внесення змін до Податкового кодексу України в частині перегляду розміру ставок рентної плати за користування нафтогазоносними надрами для підприємств усіх форм власності, які провадять господарську діяльність з видобутку нафти, газового конденсату та природного газу, з метою забезпечення конкурентоспроможності газового сектору та залучення інвестицій;
- проекту ЗУ щодо посилення незалежності діяльності НКРЕКП;
- проекту ЗУ щодо внесення змін до ЗУ “Про забезпечення комерційного обліку природного газу” в частині завершення до 1 квітня 2017р. встановлення лічильників природного газу для населення, яке проживає у квартирах і приватних будинках;
- проекту ЗУ про забезпечення приладового обліку теплової енергії, передбачивши завершення до 1 квітня 2017р. оснащення лічильниками тепла (індивідуальними опалювальними підстанціями) на рівні будівель з метою забезпечення розрахунків за опалення виходячи із фактичних обсягів використання природного газу для опалення багатоквартирних будівель;
- проекту Кодексу України про надра (в новій редакції), який мав би забезпечити починаючи з січня 2016р. кодифікацію положень ЗУ “Про нафту і газ”, “Про газ (метан) вугільних родовищ”, “Про державну геологічну службу”, Гірничого закону України і передбачатиме положення про порядок надання спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами та проведення аукціонів з їх продажу, що забезпечить можливість відчуження прав на користування нафтогазоносними надрами шляхом їх передачі, продажу та застави;
- проекту акта КМ України щодо визначення порядку надання субсидій та іншої адресної допомоги для відшкодування витрат за споживання природного газу вразливим верствам населення згідно з ЗУ “Про ринок природного газу” та ін.

Закон України “Про ринок природного газу” від 9 квітня 2015р.

(набув чинності 1 жовтня 2015р.)

Запроваджує більш прозорі та конкурентні правила роботи в газовій галузі, що є вимогою Угоди про асоціацію з ЄС і Європейського Енергетичного Співтовариства.

Основні положення:

- Розподіл між кількома компаніями функцій НАК “Нафтогаз України” зі зберігання, транспортування та постачання природного газу.
- Кожен учасник ринку (не важливо резидентом якої країни він є) отримує можливість зайти на ринок України і поставляти в Україну газ.
- Споживачі можуть обирати постачальника та гарантовано отримувати оплачений ресурс, попередньо уклавши договір на газопостачання.
- Оператори газорозподільних мереж (ГРМ) повинні бути виділені в окремі юридичні особи, які не належать до вертикально інтегрованої організації¹.
- Приватним операторам ГРМ забороняється використовувати державні ГРМ на основі договорів господарського відання без плати за експлуатацію. Такі повноваження залишилися закріпленими виключно за державними операторами. А приватні власники мають платити за транспортування газу державними ГРМ. Для цього їм необхідно укласти договори на концесію або оренду мереж².
- Відповідно до ст.4 Закону суттєво розширюються функції НКРЕКП.

Згодом, **30 вересня 2015р. НКРЕКП затвердила кодекси газотранспортної системи, газорозподільчих систем, газосховищ, Правила постачання природного газу, а також типові договори розподілу природного газу та постачання природного газу побутовим споживачам.**

Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення прозорості видобувних галузей в Україні” від 16 червня 2015р.

Прийнято з метою **впровадження міжнародних стандартів звітності, посилення прозорості видобувних галузей** (зокрема, отримання фінансової інформації та інформації про господарську діяльність для підготовки Звіту про платежі видобувних компаній до бюджету України і доходи уряду від їх діяльності відповідно до вимог Ініціативи прозорості видобувних галузей³), **створення сприятливого інвестиційного клімату, умов подолання корупції, ефективного конкурентного середовища.**

¹ Процес відокремлення функцій з розподілу та постачання природного газу розпочався 1 липня 2015р.

² Вартість за експлуатацію об'єктами державних ГРМ на умовах оренди чи концесії в кінцевому підсумку сплачуватимуть кінцеві споживачі.

³ Ініціатива прозорості видобувних галузей (*Extractive Industries Transparency Initiative (EITI)*) є незалежним і добровільно підтримуваним на міжнародному рівні стандартом розвитку прозорості видобувних галузей, що ставить за мету вдосконалення управління гірничодобувним сектором економіки за допомогою прозорості діяльності та підзвітності гірничодобувних підприємств.

Відповідно до ст.11 Закону органи, які здійснюють державне управління у галузі геологічного вивчення, використання і охорони надр, зобов'язані **надавати та публікувати інформацію про стан геологічного вивчення, використання і охорони надр**, а надрокористувачі мають перейти на звітування відповідно до міжнародних стандартів звітності.

Постанова КМ України “Питання стабілізаційного (резервного) енергетичного фонду” №459 від 24 червня 2015р.

Передбачено створення окремого державного фонду, який міг би акумулювати кошти, вести публічну звітність і проводити раціональний розподіл отримуваних ресурсів.

Зокрема, **передбачалося створити цільовий стабілізаційний фонд на суму \$1 млрд. на закупівлю імпортного природного газу.**

Порядок формування і використання коштів Фонду:

- за формування фонду відповідатиме НАК “Нафтогаз України”, керуючись договорами з зовнішніми кредиторами, надані на підставі окремих рішень КМ України під державні гарантії;
- кошти Фонду повинні використовуватися НАК “Нафтогаз України” для закупівлі імпортованого природного газу, послуг з приєднання та доступу до газотранспортних мереж, а також з транспортування і зберігання природного газу відповідно до укладених НАК “Нафтогаз України” договорів;
- газ, придбаний за рахунок коштів Фонду, повинен зберігатися в ПСГ ПАТ “Укртрансгаз”;
- функції зі здійснення контролю над цільовим використанням коштів Фонду, закупівлею імпортного природного газу, а також фінансовим станом НАК “Нафтогаз України” покладені на Міністерство енергетики та вугільної промисловості України.

Постанова КМ України “Про затвердження Порядку забезпечення прозорості у видобувних галузях” №1039 від 2 грудня 2015р.

Затверджено Порядок забезпечення прозорості у видобувних галузях, визначено механізм збору та поширення інформації про загальнодержавні та місцеві податки і збори та інші платежі, а також загальної інформації стосовно видобувних галузей, у т.ч. інформації про господарську діяльність, необхідну для забезпечення прозорості у видобувних галузях та підготовки звіту згідно з вимогами Ініціативи прозорості видобувних галузей.

Міністерство енергетики та вугільної промисловості визначено відповідальним за підготовку звіту згідно з вимогами Ініціативи прозорості видобувних галузей. За 2014р. звіт готується у 2016р. і охоплює нафтогазову, вугільну, залізорудну та інші галузі. Надалі звіт готується щорічно.

Зміни податкового законодавства у сфері газовидобутку

Починаючи з II півріччя 2014р., Уряд України почав збільшувати податкове навантаження (ставки рентних платежів⁴) для компаній, що видобувають природний газ (таблиця “Ставки плати за користування надрами (рентні платежі) на видобуток природного газу на материковій частині України”).

Ставки плати за користування надрами (рентні платежі) на видобуток природного газу на материковій частині України

	24.05.2012 ⁵	27.03.2014 ⁶	31.07.2014 ⁷	28.12.2014 ⁸	02.02.2015 ⁹	25.12.2015 ¹⁰
Природний газ для потреб населення (видобутий на глибині до 5 000 м)	20	20	20	20	70	50**
Природний газ для потреб населення (видобутий на глибині понад 5 000 м)	14	14	14	14	14	14
Природний газ (видобутий на глибині до 5 000 м)	17	28	55	55	55	29
Природний газ (видобутий на глибині понад 5 000 м)	9	15	28	28	28	14
Природний газ (видобутий під час виконання договорів про СД)	–	–	–	70*	70*	70
Коефіцієнт ставки до природного газу видобутого зі свердловин, введених після 1 серпня 2014р. (протягом двох років з дати внесення таких свердловин до реєстру)	–	–	0,55	–	0,55	

* Вступає в силу з 1 липня 2015р. Одночасно у I та II кварталах 2015р. ставки на газ, що видобувається під час виконання договорів про СД встановлювалася на рівні 60% та 65% відповідно.

** ВРУ знизила ренту під час видобутку газу ПАТ “Укргазвидобування” з 70% до 50% на період з 1 квітня по 31 грудня 2016р.

Ініціативи Уряду щодо збільшення податкового навантаження у 2015р. призвели до¹¹:

- втрати стимулу проводити технічну модернізацію газових родовищ;
- призупинення роботи на родовищах зі складними геологічними умовами та переоцінки доцільності розробки інших родовищ;
- припинення інвестицій у розробку та буріння свердловин;

⁴ Рентна плата стягується з обсягу видобутої сировини в момент вилучення її з надр і обчислюється у відсотках від проєктної валової виручки, отриманої від продажу вуглеводнів (найчастіше, в майбутньому).

⁵ ЗУ “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення деяких податкових норм”, набув чинності 1 липня 2012р. Передбачено скасування рентної плати за газ з 1 січня 2013р. і злиття її з платою за користування надрами.

⁶ ЗУ “Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні”.

⁷ ЗУ “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів”.

⁸ ЗУ “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи”.

⁹ ЗУ “Про внесення змін до статті 165 і 252 Податкового кодексу України”.

¹⁰ ЗУ “Про Державний бюджет України на 2016 рік”.

¹¹ Беззаперечним є той факт, що такі ініціативи Уряду зумовлені економічним спадом і дефіцитом доходної частини державного бюджету та були направлені на її наповнення.

- “заморожування” проектів з видобутку природного газу, що супроводжується відтоком капіталу (у 2015р. в Україні припинили участь у проєктах такі великі міжнародні видобувні компанії, як *Shell, Chevron*);
- згортання інвестиційних програм через зниження рентабельності бізнесу;
- необхідності закуповувати більше імпортного ресурсу;
- погіршення платіжного балансу;
- зменшення бурових робіт, що призводить до звільнення працівників, включно з технічним персоналом, оскільки у компанії знижуються доходи і, відповідно, зменшується бюджет, що не дає можливості погашати зобов’язання із зарплати.

Надмірна кількість недоліків існуючої податкової політики зумовила наприкінці грудня 2015р. внесення змін до податкового законодавства. **Згідно з Законом України “Про Державний бюджет України на 2016 рік” від 25 грудня 2015р.** з січня 2016р. до приватних компаній будуть застосовуватися ставки рентних платежів за користування надрами в розмірі 14% за видобуток газу з покладів понад 5 000 м, 29% – за видобуток газу з покладів до 5 000 м. 70% ставка податку продовжить застосовуватися до компаній, що працюють за договорами про спільну діяльність. **Повернення до ставок, що діяли до 2015р., може стимулювати компанії активніше інвестувати у видобуток і нарошувати обсяги видобутих запасів.**

Поряд з наведеними прийнятими документами, упродовж 2015р. були підготовлені проєкти законів з метою удосконалення функціонування газового сектору:

- “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо користування нафтогазоносними надрами” (реєстр.№3042 від 4 вересня 2015р.);
- “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення деяких аспектів нафтогазової галузі” (реєстр.№3096 від 15 вересня 2015р.).

Україна, взявши на себе зобов’язання відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС і Протоколом про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, має розробити та імплементувати ряд законопроектів для реформування енергетичних ринків. У цьому напрямі газовий сектор став показовим, оскільки вдалося прийняти один з найважливіших законів – “Про ринок природного газу”, направлений на запровадження більш прозорих і конкурентних правил роботи газового ринку, з наступною його демонополізацією.

Не менш важливим стало прийняття Закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення прозорості видобувних галузей в Україні”. Імплементація правил *EITI*, а не тільки їх декларування має посприяти вдосконаленню методів управління у видобувній галузі та підвищенню ефективності використання природних ресурсів, а також повернути довіру інвесторів до газовидобувного сектору.

Суперечливими у 2015р. були законодавчі ініціативи, що стосувались оподаткування у секторі газовидобутку. З метою накопичення доходної частини бюджету було прийнято рішення підвищити рентні ставки. Однак цей крок призвів до несвоєчасної сплати ренти (оскільки компанії або відмовлялися платити, або були не в змозі сплачувати повний обсяг податку); недовіри інвесторів до України (одна з причин, чому пішла з українського ринку компанія *Chevron* – недотримання умов угоди в частині незмінності податкового законодавства), а найголовніше – до скорочення газовидобутку на 3%. Натомість, наприкінці року ситуація була виправлена і рентні ставки були повернуті до рівня 2014р., що має покращити ситуацію у вітчизняному газовидобутку у 2016р.

РИНОК НАФТИ І НАФТОПРОДУКТІВ

Наказ Міністерства фінансів України “Про затвердження переліку товарів, митне оформлення яких здійснюється Енергетичною митницею Державної фіскальної служби України” №448 від 20 квітня 2015р.

Планувалося спочатку на два місяці урізати повноваження Енергетичної митниці, а в подальшому – ліквідувати її зовсім. У документі зазначається: залишити за Енергомитницею тільки трубопровідний транспорт, газ і електрику. А нафтопродукти передати обласним митницям. Різниця між Енергетичною митницею та обласними митницями полягає в тому, що перша володіє всією необхідною інформацією для здійснення повноцінного контролю над рухом енергоресурсів по всій Україні. Такий контроль унеможливило організації розірваного транзиту та давальницьких схем.

Постанова НКРЕКП №1836 від 25 червня 2015р. (набула чинності 1 липня 2015р.)

Відповідно до Закону України “Про природні монополії” та Указу Президента України “Про затвердження Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг” (№715 від 10 вересня 2014р.) та Методики розрахунку тарифів за надані послуги з транспортування нафти територією України магістральними нафтопроводами, перевалки та наливу нафти (затвердженої постановою НКРЕ №993 від 30 липня 1999р.) НКРЕКП постановила:

- **Встановити ПАТ “Укртранснафта” тарифи на транспортування нафти магістральними трубопроводами для споживачів України залежно від маршруту.**

Загалом тарифи на транспортування нафти зросли у 3,8-7,5 разу. Одним з чинників такого зростання тарифів є застосування встановленого законодавством коригуючого коефіцієнта до ставки рентної плати в розмірі \$0,56, яка стягується за кожну тону нафти, що транспортується. Встановлений законодавством коригуючий коефіцієнт і неефективність чинної Методики розрахунку тарифів за надані послуги з транспортування нафти територією

України магістральними нафтопроводами не враховувала сегментарно розподіл витрат підприємства і призводила до їх перерозподілу між маршрутами транспортування і не дозволяла підприємству забезпечувати прибуткове функціонування маршрутів транспортування нафти на НПЗ України.

Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України “Про затвердження плану комплексних планових заходів державного нагляду (контролю) органів державного нагляду (контролю) на 2016 рік” №1553 від 30 листопада 2015р.

Зобов’язує контролюючі органи проводити одну спільну комплексну перевірку бізнесу раз на рік, з метою продовження політики з дерегуляції бізнесу та зменшення на нього тиску з боку різноманітних контролюючих органів.

Таке рішення є позитивним для бізнесу, але негативним для ринку нафтопродуктів. Мораторій на перевірки ринку нафтопродуктів діє від 1 серпня 2014р. (вважалося, що заборона буде тимчасовою, але вона була подовжена до липня 2015р. Сьогодні виносяться пропозиції зберегти статус-кво не тільки до кінця 2016р., але й до 2019р.). **Такий мораторій може призвести до ще більшої тінізації ринку.** У підсумку страждає споживач, щодо якого держава порушує його конституційне право на якість продукції¹².

До того ж, сьогодні не визначено орган ринкового нагляду, який контролює виконання Технічного регламенту про вимоги до автомобільного бензину, дизельного, суднового та котельного палива.

Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році” від 24 грудня 2015р.

Запроваджується система електронного адміністрування реалізації палива. Зокрема, з 1 березня 2016р. передбачено запровадження системи електронного адміністрування реалізації пального та електронної акцизної накладної під час реалізації пального.

Також передбачено обов’язкову реєстрацію платників акцизного податку, які провадять реалізацію пального, до початку здійснення такої реалізації та ведення ДФС України реєстру платників акцизного податку з реалізації пального. Здійснення суб’єктом господарювання операцій з реалізації пального без їх реєстрації платниками акцизного податку тягне накладання штрафу у розмірі 100% вартості реалізованого пального. **Законом доповнено пункт 213.1 Податкового кодексу підпунктом 213.1.12, відповідно до якого базою оподаткування акцизним податком є операції з реалізації будь-яких обсягів пального понад обсяги, які перевищують обсяги пального:**

- отримані від інших платників акцизного податку, що підтверджені зареєстрованими акцизними накладними в Єдиному реєстрі акцизних накладних;

¹² Стаття 42 Конституції України “Держава захищає права споживачів і здійснює контроль якості та безпеки продукції...” (абзац 4).

- ввезені (імпортовані) на митну територію України, що засвідчені належно оформленою митною декларацією;
- вироблені в Україні, реалізація яких є об'єктом оподаткування, що підтверджені зареєстрованими акцизними накладними в Єдиному реєстрі акцизних накладних.

Огляд чинної нормативно-правової бази ринку нафти і нафтопродуктів говорить про відсутність єдиного цілісного законодавства, яким би визначалися комплексні підходи до розробки та реалізації державної політики в цьому секторі. Більшість законодавчих актів, втрачаючи актуальність, не переглядалися роками, а ті, що приймаються, є “точковими”.

2015 рік не був щедрим на нововведення та зміни, хоча й є певні здобутки. До позитивів варто віднести прийняття Постанови НКРЕКП №1836, спрямованої на підвищення тарифів на транспортування нафти магістральними трубопроводами залежно від маршруту, що має дозволити сегментарно проводити розподіл витрат підприємства та забезпечувати прибуткове функціонування маршрутів транспортування нафти на НПЗ України.

На ринку нафтопродуктів позитивним стало запровадження системи електронного адміністрування реалізації палива, що має дозволити (а) мінімізувати випадки реалізації на вітчизняних АЗС не облікованих обсягів палива, з яких не сплачений акцизний податок, та (б) максимально ускладнити виробництво фальсифікату та торгівлю контрабандою, що сприятиме зменшенню обсягів тіньового обігу палива та, відповідно, збільшенню надходжень від акцизного податку до бюджету.

Проте поряд з позитивними нововведеннями, подовження мораторію на перевірки ринку нафтопродуктів¹³ є сумнівним за можливими наслідками кроком, оскільки може зумовити збільшення частки тіньового ринку нафтопродуктів.

РИНОК ВУГІЛЛЯ

Постанова КМ України “Про проведення прозорої та конкурентної приватизації у 2015 році” №271 від 12 травня 2015р.

Визначено перелік вугледобувних об'єктів, що підлягають приватизації у 2015р. (26 об'єктів).

Розпорядження КМ України “Про ліквідацію деяких збиткових вугледобувних підприємств” №696 від 8 липня 2015р.

Визначено перелік збиткових вугледобувних підприємств, які ліквідуються.

¹³ Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України “Про затвердження плану комплексних планових заходів державного нагляду (контролю) органів державного нагляду (контролю) на 2016 рік” №1553 від 30 листопада 2015р.

Розпорядження КМ України “Про внесення змін до плану заходів щодо реалізації Концепції створення системи соціальної підтримки працівників підприємств вугільної галузі та населення територій, на яких розміщуються вугледобувні та вуглепереробні підприємства, що перебувають у стані ліквідації (консервації)” №453 від 14 травня 2015р.

Визначена система соціальної підтримки працівників підприємств вугільної галузі та населення територій, на яких розміщуються вугледобувні та вуглепереробні підприємства, що перебувають у стані ліквідації (консервації).

Наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості “Про створення Робочої групи з розроблення Плану заходів з реалізації Концепції переходу на біржову форму продажу вугілля” №163 від 18 березня 2015р.
(на виконання п.2 Розпорядження КМ України №1070 від 26 жовтня 2011р.)

Призначена робоча група з розробки плану заходів з реалізації Концепції переходу на біржову форму реалізації вугілля.

Проект Постанови КМ України “Про затвердження Державної цільової економічної програми реформування вугільної промисловості на 2015-2020 роки” (Програма)

Метою Програми є комплексне розв’язання проблемних питань функціонування державних підприємств вугільної промисловості, реалізація системних заходів з використання її потенціалу для збільшення обсягів видобутку вугілля, підвищення ефективності та переведення вугільної галузі на бездотаційний і самоокупний режим діяльності з одночасним вирішенням соціальних та екологічних проблем шахтарських регіонів.

Реалізація завдань і заходів Програми дасть змогу забезпечити:

- реформування державних підприємств вугільної галузі і переведення останньої на бездотаційний і самоокупний режим діяльності;
- прискорений розвиток вугледобувних підприємств шляхом інтенсивної модернізації, активізації ринкових перетворень у галузі та системного усунення кризових факторів;
- кардинальне підвищення економічної ефективності роботи шахт за рахунок збільшення рівня концентрації гірничих робіт, посилення ринкових стимулів до скорочення витрат виробництва, запровадження ринкових механізмів ціноутворення, покращення якості вугільної продукції тощо;
- реалізацію системних заходів з використання потенціалу державних підприємств вугільної галузі і збільшення обсягів видобутку вугілля;
- зменшення енергоємності видобутку вугілля;
- зменшення втрат паливно-енергетичних ресурсів під час видобування вугілля;

- зменшення негативних екологічних наслідків діяльності і вже розпочатого закриття та ліквідації вуглевидобувних підприємств;
- попередження можливих негативних соціально-економічних та екологічних наслідків ліквідації (консервації) безнадійно збиткових вугледобувних підприємств;
- суттєве зменшення навантаження на державний бюджет.

Проект Закону України “Про державну підтримку вугільної промисловості”
(урядова ініціатива, в Парламенті не зареєстрований)

Розроблено на виконання Програми діяльності КМ України та Стратегії сталого розвитку “Україна-2020” у 2015р., затвердженого Розпорядженням КМ України №213 від 4 березня 2015р.

Розробка документа спрямована на:

- створення економічних умов для ефективної ринкової конкуренції різнорентабельних вугледобувних підприємств з різними умовами функціонування за об’єктивними природними і виробничими (технологічними) чинниками;
- вирішення соціальних та екологічних проблем вугільної промисловості;
- забезпечення ефективної реструктуризації вугільної промисловості;
- сприяння науково-технічному розвитку вугільної промисловості.

Через відсутність єдиного бачення напряму та способів реалізації українським урядом необхідних реформ, а також вплив на цей процес великого бізнесу, правова база в частині реформування вугільної галузі протягом багатьох років залишалася нерозвинутою.

У 2015р. хоча й невеликими, але поступовими кроками почали реалізовуватися ініціативи, спрямовані на реформування вугільного сектору, зокрема: (1) визначено перелік вугледобувних об’єктів, що підлягають приватизації; (2) визначена система соціальної підтримки працівників підприємств вугільної галузі та населення територій, на яких розміщуються вуглевидобувні та вуглепереробні підприємства, що перебувають у стані ліквідації (консервації); (3) призначена робоча група з розробки плану заходів з реалізації Концепції переходу на біржову форму реалізації вугілля.

Проте поряд з прийнятими актами, вкрай важливим є прийняття та реалізація зазначених Постанови та Закону, оскільки саме ці нормативно-правові акти дозволять реструктурувати вугільну галузь, збільшити обсяги видобутку вугілля шляхом оптимізації державної підтримки, забезпечити самоокупність видобутку вугілля та поступово – до 2020р. – мінімізувати державну підтримку галузі, адаптувати порядок державної підтримки вітчизняної вугільної промисловості до правил СОТ, що дозволить запобігти вжиттю проти України компенсаційних заходів через нелегітимність субсидування вугільної промисловості.

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА

Розпорядження КМУ “Про започаткування реалізації пілотного проекту “Енергетичний міст “Україна – Європейський Союз” №671 від 15 червня 2015р.

Пілотний проект “Енергетичний міст “Україна – Європейський Союз” спрямований на збільшення обсягів пропускної спроможності міждержавних електричних мереж, створення сприятливих умов для залучення інвестицій та імплементацію Регламенту ЄС від 13 липня 2009р. №714/2009 про умови доступу до мережі для транскордонного обміну електроенергією і полягає у:

- розбудові інфраструктури міждержавних електричних мереж;
- інтеграції об’єднаної енергетичної системи України до європейської енергосистеми *ENTSO-E*;
- організації видачі потужності енергоблока №2 Хмельницької АЕС для передачі електричної енергії до країн ЄС шляхом відокремлення енергоблока від об’єднаної енергетичної системи України для забезпечення довгострокового експорту електричної енергії;
- залученні коштів, отриманих від експорту електричної енергії, виробленої енергоблоком №2 Хмельницької АЕС, до країн ЄС, для фінансування будівництва енергоблоків №3 та №4 Хмельницької АЕС.

Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії” від 4 червня 2015р. (набув чинності 16 липня 2015р.)

Вносить зміни до законів України “Про альтернативні види палива”, “Про електроенергетику” та “Про засади функціонування ринку електричної енергії України”.

- Побутовому споживачеві надається право на встановлення у своєму приватному домогосподарстві генеруючої установки, призначеної для виробництва електроенергії з енергії сонячного випромінювання та/або енергії вітру, величина встановленої потужності якої не перевищує 30 кВт.
- “Зелений тариф” на електроенергію, вироблену генеруючими установками приватних домогосподарств, встановлюється єдиним для кожного виду альтернативного джерела енергії.
- Скасовується використання тарифного коефіцієнта, який застосовується для пікового періоду часу, під час формування “зеленого тарифу” для суб’єктів господарювання, які виробляють електроенергію з енергії сонячного випромінювання, геотермальної енергії для приватних домогосподарств, які виробляють електроенергію з енергії сонячного випромінювання, енергії вітру, для суб’єктів господарювання, які експлуатують мікро-, міні - або малі ГЕС.

- Запроваджуються коефіцієнти “зеленого тарифу” для електроенергії, виробленої з енергії сонячного випромінювання об’єктами електроенергетики, які вмонтовані на дахах та/або фасадах будинків, будівель і споруд без обмеження величини встановленої потужності.
- Скасування пільг щодо приєднання об’єктів електроенергетики, що здійснюють виробництво електроенергії з альтернативних джерел.
- Скасування вимоги щодо місцевої складової як такої, що суперечить вимогам міжнародних договорів, ратифікованих Україною.
- Встановлення розмірів винагороди у вигляді надбавки до “зеленого тарифу” за використання складових українського виробництва під час проектування і будівництва об’єктів енергетики на альтернативних джерелах енергії тощо.

Проект Закону України “Про ринок електричної енергії” (підготовлено і презентовано Міністерством енергетики та вугільної промисловості 3 липня 2015р., в Парламенті не зареєстрований)

Спрямований на імплементацію актів законодавства Енергетичного Співтовариства у сфері енергетики – Третього енергетичного пакета ЄС, а саме: Директиви 2009/72/ЄС про спільні правила внутрішнього ринку електричної енергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС; Регламенту (ЄС) 714/2009 про умови доступу до мереж транспортування електричної енергії; Директиви 2005/89/ЄС стосовно заходів для забезпечення безпеки інвестування до системи електропостачання та інфраструктури.

Основною метою законопроекту є забезпечення надійного та безпечного постачання електроенергії споживачам з урахуванням їх інтересів, мінімізації витрат на послуги постачання електроенергії шляхом визначення на законодавчому рівні організаційної структури та принципів функціонування ринку електроенергії, основних засад і передумов його реформування.

Запроваджуються наступні сегменти ринку:

- **Двосторонні (прямі) договори купівлі/продажу електроенергії** формують систему відносин учасників ринку – передавальних і розподільчих підприємств. Суб’єкти ринку двосторонніх договорів – виробник, постачальник, розподільче підприємство, оператор системи, кінцевий покупець електроенергії і трейдер. Двосторонні договори мають охоплювати основний обсяг купівлі-продажу електроенергії. Причому регулятор не матиме права втручатися в ціноутворення та інші взаємовідносини сторін таких договорів.
- **Ринок “на добу наперед”** працює за принципом біржі. Цей ринок, а також **внутрішній добовий ринок**¹⁴ дають цінові сигнали учасникам ринку, в т.ч. ринку двосторонніх договорів, покриває короткострокові потреби, забезпечує альтернативний доступ на ринок для тих, хто не

¹⁴ Мета внутрішнього добового ринку – уточнення торгівельних позицій учасників безпосередньо в день фізичної поставки для зменшення відхилень фактичного виробництва/споживання від заявленого на ринку “на добу наперед”.

уклав двосторонні договори, тимчасово покриває виробництво генерації, яка виходить з роботи. Він дозволяє підвищити ефективність графіка виробництва, виключає, в т.ч. і фінансові ризики для контрагентів, зменшує дисбаланс на ринку.

- **На балансуєчому ринку** оператор системи передачі планує роботу Об'єднаної енергосистеми України на наступну добу. Він балансує покупку та продаж електроенергії. Суб'єкти балансуєчого ринку – виробники електроенергії, гарантовані покупки електроенергії за “зеленим тарифом”, оператори системи передачі, адміністратор розрахунків і споживачів, але за умови, що вони отримали статус учасника ринку і стали стороною, відповідальною за баланс електроенергії.
- **Ринок допоміжних послуг**: тут оператор системи передачі купує допоміжні послуги для забезпечення стійкої і надійної роботи енергетичної системи України. Учасники цього ринку – оператор системи передачі, а постачальники допоміжних послуг – виробники, постачальники і споживачі.

Стосовно питання монополізації на ринку, то відповідно до проекту та вимог Третього енергетичного пакета, **будуть утворені два підприємства: мережева компанія (електророзподільча компанія) і постачальник за регульованим тарифом (енергопостачальник).**

Проект Закону України “Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг” (реєстр.№2966 від 15 липня 2015р. (доопрацьований))

Мета проекту – визначення правових засад державного регулювання в енергетиці та засад діяльності НКРЕКП, які мають бути спрямовані на забезпечення ефективного впливу держави на діяльність суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання, що провадять діяльність на суміжних ринках у сфері енергетики, створення чітких і зрозумілих рамок їх діяльності.

Завдання – створення передумов сталості державного регулюючого впливу на діяльність суб'єктів природних монополій у сфері енергетики через рішення НКРЕКП, що дозволить уникнути різких коливань в умовах господарювання суб'єктів, діяльність яких регулюється НКРЕКП, зробить таку діяльність прогнозованою на більш тривалий термін, що є одним з основних важелів для ефективного функціонування енергетики, забезпечення енергетичної безпеки та досягнення балансу інтересів споживачів, суб'єктів господарювання у сфері енергетики і держави.

Проект Наказу Міністерства енергетики та теплової енергетики “Про затвердження Кодексу електричних мереж” (оприлюднено 17 липня 2015р.)

Кодекс розробляється відповідно до законодавства України та Директив ЄС, що визначені Договором про заснування Енергетичного Співтовариства, зобов'язання щодо виконання яких прийнято Україною

(Директива 2009/72/ЄС, Директива 2005/89/ЄС та Регламент ЄС №714/2009), та встановлює базові системні вимоги, спрямовані на забезпечення надійного функціонування і розвитку об'єднаної енергетичної системи України в сучасних умовах.

Кодекс розробляється з метою врегулювання взамовідносин Системного оператора, електропередавального підприємства (Оператор магістральних мереж), електророзподільних підприємств (Оператори розподільних мереж), виробників і споживачів електроенергії щодо оперативного-технологічного управління об'єднаною енергетичною системою (ОЕС) України, її розвитку, експлуатації обладнання, доступу та приєднання до електричних мереж.

Проект Закону України “Про відокремлення окремих видів діяльності в електроенергетиці” (розроблено Міністерством енергетики та теплоенергетики)

Розроблено з метою визначення комплексу правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на здійснення відокремлення на ринку електроенергії діяльності з розподілу електроенергії від інших видів діяльності та приведення енергетичного законодавства України у відповідність до Директиви Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу 2009/72/ЄС від 13 липня 2009р. стосовно спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії.

Прийняття та реалізація цього регуляторного акта дозволить суб'єктам електроенергетики, що здійснюють діяльність з постачання (розподілу) електроенергії місцевими (локальними) мережами та постачання електроенергії за регульованим тарифом, розділити діяльність з виробництва, передачі та постачання електроенергії з діяльністю із розподілу електроенергії, а також забезпечити їх відповідно до законодавства майновими, технічними, фінансовими, інформаційними та трудовими ресурсами, необхідними для їх діяльності.

Додаткова угода щодо продовження фінансування проекту дослідження можливості синхронного об'єднання української і молдовської енергосистем з континентальною європейською енергосистемою *ENTSO-E* (підписана 28 грудня 2015р. Міністерством енергетики та теплоенергетики України, Міністерством економіки Молдови та Міністерством економіки, торгівлі та ділового середовища Румунії)

Синхронне об'єднання української та молдовської енергосистем з *ENTSO-E* передбачає попередню оцінку рівня імплементації технічних експлуатаційних стандартів *ENTSO-E* в українській та молдовській енергосистемах, аналіз розбіжностей у відповідному законодавстві в галузі енергетики України, Молдови та країн ЄС.

Нагадаємо, у 2015р. Україна розпочала активізацію лібералізації енергоринку¹⁵. Запровадження паралельної роботи з енергосистемою Європи дозволить значно підвищити ефективність і надійність роботи ОЕС України, налагодити експорт електроенергії в Європу, в т.ч. за рахунок збільшення виробництва більш дешевої і чистої енергії українськими АЕС. Розширення синхронної зони *ENTSO-E* за рахунок приєднання ОЕС України є складовою забезпечення інтеграції ринків електроенергії України у внутрішній енергетичний ринок ЄС, що охоплює 41 системного оператора і 34 країни-учасниці¹⁶.

Зміни (як фактичні, так і потенційні) нормативно-правової бази сектору електроенергетики у 2015р. важко однозначно оцінити.

Через надзвичайний стан у секторі енергетики було прийнято Рішення НКРЕКП про суттєве зниження “зеленого тарифу”¹⁷. Воно обґрунтовувалося необхідністю зняти зайве навантаження з оператора оптового енергоринку країни – ДП “Енергоринок”, який платить компенсацію виробникам “альтернативної” енергетики. Результат – інвестори почали сумніватися в розвитку сектору ВДЕ, що призвело до істотного сповільнення інвестування в розвиток сектору істотно сповільнилося. Проте Закон “Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії” (прийнятий улітку 2015р.) дещо відновив довіру “альтернативників”, оскільки передбачає забезпечення довгострокових умов розвитку сектору.

Втраченими можливостями 2015р. можна назвати зволікання з прийняттям закону про НКРЕКП як незалежного регулятора. Попри те, що в підготовці закону активну участь брали представники експертного середовища, зацікавлені урядові та неурядові організації, прийняти закон не вдалося.

Ще одна ініціатива, яка обговорювалася упродовж 2015р., але так і залишилася нереалізованою – законопроект “Про ринок електроенергії в Україні” в новій редакції¹⁸. Зволікання з прийняттям закону гальмує розробку десятків підзаконних актів, а також підсилює невизначеність серед учасників енергетичного ринку та потенційних інвесторів через заявлений термін запровадження нового ринку двосторонніх договорів з початку 2017р.

¹⁵ Повна інтеграція з європейською енергосистемою *ENTSO-E* передбачається після 2020р.

¹⁶ Домовленість про це зафіксована в Меморандумі між Україною та ЄС про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі, укладеному 1 грудня 2005р.

¹⁷ Постанова НКРЕКП “Про зупинення дії пункту 1 постанови НКРЕКП від 31 січня 2015 року №105 та встановлення “зелених” тарифів на електричну енергію в рамках тимчасових надзвичайних заходів на ринку електричної енергії” №157 від 31 січня 2015р. – <http://www.nerc.gov.ua/?id=13914>.

¹⁸ Замість чинних сьогодні законів “Про електроенергетику” (від 16 жовтня 1997р.) та “Про основи функціонування ринку електричної енергії” (від 24 жовтня 2013р.) планувалося підготувати один.

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ

Не дивлячись на те, що саме енергоефективність може стати локомотивом відродження української економіки, за 23 роки незалежності України питання про зменшення та ефективність споживання енергії, а також енергозбереження майже не ставилися на порядку денному.

Починаючи з кінця 2014р. і по сьогодні Уряд запроваджує певні кроки на шляху формування енергоефективного суспільства. “Програма енергоефективності” розпочалася у жовтні 2014р., на реалізацію якої Урядом було передбачено 343 млн. грн. (врізка “Кредитування програми енергоефективності”):

1. **Стимулювання населення до встановлення “негазових” (твердопаливного або електричного) котлів (діє з 15 жовтня 2014р.)** Через державні банки особа може оформити кредит на придбання котла з відшкодуванням частини його вартості. Держава повертає 20% суми кредиту, але не більше 5 000 грн. Передбачено 47,6 млн. грн.
2. **Поширення механізму на ОСББ (ЖБК) та індивідуальні будинки для утеплення житла (діє з 8 квітня 2015р.):**
 - механізм поширюється на утеплення будинків, заміну вікон, прилади обліку теплової енергії для індивідуального житлового фонду. На ці цілі була передбачена компенсація у розмірі 30%, але не більше 10 тис. грн. Передбачено 198 млн. грн.;
 - механізм поширюється на компенсацію покупки енергоефективного обладнання і матеріалів ОСББ у розмірі 40%, але не більше 10 тис. грн. на 1 квартиру. Передбачено 97,9 млн. грн.

КРЕДИТУВАННЯ ПРОГРАМИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

За попередніми даними, у 2015р. загалом у рамках “енергоефективної програми” банки видали майже 85 тис. кредитів на суму 1,3 млрд. грн. З цієї суми 77% (1 млрд. грн.) складають кредити на придбання енергозберігаючого обладнання і матеріалів (65 тис. кредитів), 23% (майже 15 тис.) – кредити на покупку твердопаливних котлів на суму майже 300 млн. грн.

Основну частину кредитів – на суму 1,1 млрд. грн. – видав Ощадбанк, куди звернулося близько 62 тис. осіб. “Укргазбанк” видав майже 14 тис. кредитів на суму 235 млн. грн. Різниця пояснюється відносно кращими умовами кредитування¹⁹. Хоча ставки за кредитами є досить високими – від 23,5% річних²⁰ – і такий проект навряд чи можна назвати соціальним.

Для посилення ефекту і кількості виданих кредитів Уряд вирішив залучити до “енергоефективної програми” осіб, які отримують субсидії. Таким громадянам держава компенсуватиме 70% обсягу кредиту. З 1,3 млрд. грн. кредитів одержувачам субсидій видано кредитів на суму майже 200 млн. грн. (15%).

¹⁹ У програмі брали участь Ощадбанк, “Укргазбанк”, “Укрексімбанк”.

²⁰ Більш доречною була б ставка на рівні 10-12% річних.

Закон України “Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб’єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації” від 9 квітня 2015р.

За мету ставиться створення правових засад для запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав і законних інтересів суб’єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації шляхом запровадження механізму енергосервісу. У перспективі реалізація Закону має дозволити залучити масштабні приватні інвестиції до реалізації проектів з енергомодернізації в бюджетних закладах, що призведе до економії споживання паливно-енергетичних ресурсів і скоротить витрати на надання житлово-комунальних послуг і забезпечить економію державного та місцевих бюджетів.

Законом визначаються дефініції та основні умови енергосервісного договору, врегульовуються взаємовідносини між замовником і виконавцем енергосервісних послуг, визначається механізм встановлення вартості послуг за енергосервісним договором, надається можливість бюджетним установам укладати енергосервісні договори терміном понад 1 рік, встановлюються гарантії для інвесторів у енергомодернізацію щодо виплати винагороди за досягнуто економію в рамках енергосервісного договору тощо.

Закон України “Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб’єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації” від 9 квітня 2015р.

Прийняття закону обґрунтовується **нагальною потребою створення законодавчої бази для діяльності енергосервісних компаній в бюджетній сфері**. Закон визначає правові засади закупівлі енергосервісних послуг та передбачає запровадження захищених механізмів інвестування в енергомодернізацію для масштабного залучення приватних інвестицій у енергоефективність, істотного зменшення енерговитрат у державному та комунальному секторах економіки, а також залучення приватних інвестицій у підвищення енергетичної ефективності об’єктів державної та комунальної власності (шкіл, ВНЗ, лікарень тощо). Визначає правові підстави для розвитку механізмів енергосервісного підряду на об’єктах бюджетної сфери, встановлення можливості укладання довгострокових договорів на продаж теплової енергії, виробленої з альтернативних джерел.

Закон направлений на залучення приватного капіталу через запровадження механізму надання енергосервісних послуг, що дозволить у середньостроковій перспективі комплексно вирішити питання енергозбереження в бюджетній сфері, що мінімізує поточні видатки бюджетів на утримання будівель.

Зазначимо, що такі міжнародні організації як Світовий Банк та ЄБРР підтримали прийняття Україною зазначених вище законів, а останній готовий виділити Україні на реалізацію механізмів діяльності енергосервісних компаній 1,5 млрд грн.²¹

²¹ Кацер-Бучковська Н. Які реформи в енергетиці нам потрібні. – Економічна правда, 28 травня 2015р., <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/05/28/544005>.

Розпорядження КМ України “Про Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 року” №1228 від 25 листопада 2015р.²²

Реалізація заходів, зазначених у Плані дозволить:

- зменшити енергоємність продукції промислових об’єктів;
- збільшити частку використання енергоефективного обладнання та матеріалів у будівлях бюджетних установ, промислових підприємств і побутових споживачів;
- привести будівельні норми та стандарти у відповідність до європейських;
- запровадити 100% комерційний облік споживання природного газу, теплової енергії та води в будівлях бюджетних установ та житлових будинків;
- залучити більші обсяги приватних інвестицій в альтернативну енергетику та енергоефективні технології.

Здійснення заходів у рамках впровадження Національного плану має дозволити досягти енергозбереження до 2020р. на рівні 9% кінцевого внутрішнього енергоспоживання. Також, передбачається досягнення проміжного показника енергозбереження у 2017р. на рівні 5%. Переважний внесок за потенціалом енергетичного заощадження серед секторів покладають на побутовий сектор. Обсяг необхідних для реалізації Плану інвестицій – €35 млрд.

Починаючи з 2014р., енергоефективність та енергозаощадження стали пріоритетними напрямками подальшого функціонування вітчизняної енергетики. Питання енергозбереження для України є вкрай актуальними: *по-перше*, рівень енергоємності ВВП України у 2,5-3 рази є вищим, ніж у більшості європейських країн (рівень енергоємності ВВП за паритетом купівельної спроможності (тонн нафтового еквіваленту – 1 т.н.е./\$1 000): Німеччина – 0,11; Угорщина – 0,13; Польща – 0,14; Чехія – 0,16; Україна – 0,34²³), що зумовлено переважанням галузей первинної переробки, техніко-технологічною відсталістю основних засобів найбільш енергоємних галузей промисловості; *по-друге*, значне зростання питомої ваги найбільш енергоємного паливно-енергетичного та металургійного секторів, що виробляють продукти проміжного споживання; *по-третє*, підвищення енергоефективності є питанням енергетичної безпеки України з позицій її імпортозалежності від енергоресурсів.

2015 рік був плідним на предмет прийняття відповідних документів у сфері енергоефективності. Ефективна реалізація цих законів дозволить: для населення – значно скоротити витрати на оплату комунальних послуг, для країни – підвищити продуктивність промисловості та конкурентоспроможність продукції, обмежити викиди CO₂, зменшити видатки як державного, так і місцевих бюджетів на “енергетичне” утримання бюджетних і комунальних закладів.

²² Національний план розроблений на основі Національного плану дій з енергоефективності, розробленого для Договірних Сторін Енергетичного Співтовариства, відповідно до вимог Директив (2006/32/ЄС, 2010/31/ЄС, 2010/30/ЄС, 2006/32/ЄС).

²³ Маркевич К. Найважливіший вид палива – заощаджений. – Вісник, 11 грудня 2015р., <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/9199>.

Енергетичний сектор України у 2015р. продовжив кардинально змінюватися як під впливом військової агресії Росії на Донбасі, так і через початок реалізації реформ. **Минулий рік відзначився як низкою здобутків, так і втраченими можливостями.**

Серед однозначних успіхів:

1. у питанні диверсифікації постачань природного газу Україні вдалося досягти значних успіхів, що дозволило **істотно скоротити частку російського імпорту**, знизивши її до 37,6% (2014р. – 74,4%). Суттєву роль тут відіграло нарощування поставок з Європи (збільшившись у понад два рази з 5 млрд. м³ у 2014р. до 10,4 млрд. м³ у 2015р.), чому передувала злагоджена робота української сторони з європейськими операторами ГТС. Зокрема, 29 травня 2015р. було підписано договір про сполучення транскордонних газопроводів (*Interconnection Agreement*) між ПАТ “Укртрансгаз” та оператором угорської ГТС FGSZ, а 2 жовтня 2015р. польський оператор ГТС *Gaz-System SA* та НАК “Нафтогаз України” уклали угоду про співпрацю, метою якої стала підготовка пілотного проекту з організації пакетних аукціонів потужностей на польсько-українському кордоні;
2. хоча Україна залишалася залежною від закупівель палива для ядерних реакторів, проте намагаючись позбавитися енергетичної залежності від Росії, **Україна розпочала її зниження у секторі ядерної енергетики**. Зокрема, українською стороною у вересні 2015р. було розірвано договір на будову енергоблоків №3, 4 Хмельницької АЕС, а також здійснено поставку однієї партії ядерного палива виробництва американської компанії *Westinghouse Electric Company* відповідно до Договору про розширення поставок ядерного палива на атомні електростанції України до 2020р. між ДП “НАЕК “Енергоатом” і *Westinghouse Electric Company* від 30 грудня 2014р.;
3. позитивним кроком у 2015р. стало **продовження програми з енергоефективності**, що дозволить позбутися критичної залежності від імпорту енергоносіїв, підвищити енергоефективність у секторі транспортування та розподілу теплової та електричної енергії, підвищити енергоефективність у секторі виробництва і трансформації енергії, скоротити споживання усіма категоріями споживачів тощо. Проте програму, спрямовану на стимулювання населення до встановлення “негазових” котлів, а також утеплення будинків та здійснення тепло-модернізації багатоповерхівок не можна назвати соціальним проектом, а скоріш фінансовим з боку державних банків, які надавали кредити під близько 25% річних;

4. 2015р. відзначився **прийняттям низки законодавчих актів, спрямованих на імплементацію європейських норм і стандартів** становлення конкурентного енергетичного сектору. Йдеться зокрема про прийняття законів “Про ринок природного газу”, “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення прозорості видобувних галузей в Україні”, розпорядження КМУ “Про започаткування реалізації пілотного проекту “Енергетичний міст “Україна – Європейський Союз”, “Про Національний план дій з енергоефективності на період до 2020 року” та ін.

Чинники, що не сприяли покращенню ситуації в енергетичній галузі:

1. намагаючись збільшити дохідну частину державного бюджету, **Уряд ініціював підвищення рентних ставок на видобуток природного газу до 55-70%** для приватних і державної компанії ПАТ “Укргазвидобування”, тим самим зумовивши дестабілізацію сектору газовидобутку, що призвело до скорочення видобутку природного газу на 3%. Однак, пізніше Уряд і Парламент, усвідомивши прорахунки, **розробили та внесли зміни до законодавства щодо зниження рентних ставок** до рівня, що діяли в І половині 2014р.;
2. **несприятливий інвестиційний клімат і спад інвестиційної активності** у 2015р. призвели до невдачі в пошуку партнерів для оренди української ГТС, що передбачено законодавством України (Закон “Про внесення змін до деяких законів України щодо реформування системи управління Єдиною газотранспортною системою України” від 14 серпня 2014р.). Наразі американські та європейські інвестори ігнорують пропозиції України з інвестування у модернізацію ГТС, не дивлячись на те, що значущість останньої у 2015р. підвищилася, про що свідчать показники транзиту природного газу територією України;
3. поряд з поступовим зниженням газової залежності, **Україна залишалася залежною від поставок інших енергоресурсів із Росії**, зокрема закупівель необхідного для вітчизняних ТЕС вугілля. Найбільшою невдачею 2015р. стала втрата значної частини вугільних родовищ і шахт Донецької та Луганської областей, на яких видобувались антрацитові марки вугілля: значна їх частина залишилася на непідконтрольній Україні території, частина – затоплені, а решта – зруйновані. Все це спонукало Україну імпортувати досить великий (на який припало 47% загальних витрат на закупівлю вугілля) обсяг вугілля з Росії¹;
4. найбільш “болючим” для населення у 2015р. стало **підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги**. Цей крок був направлений на забезпечення повного відшкодування собівартості енергетичних ресурсів з одночасним збільшенням асигнувань на програми соціального захисту, оскільки діючі тарифи не відповідають доходам українських громадян. Не дивлячись на запровадження програми надання субсидій, яка охопила майже 5,4 млн. домогосподарств з виплатами на суму близько 2,5 млрд. грн. (у Бюджеті-2015 передбачалося виділити 24,4 млрд. грн.), значна частина коштів була використана для підтримки та дотацій НАК “Нафтогаз України” та ТКЕ

¹ Однією з немаловажних причин імпорту вугілля з Росії є ціновий фактор.

Основними цілями та завданнями державної політики у сфері енергетики на 2016р. залишаються:

- **Прийняття та виконання належного законодавства, спрямованого на імплементацію в Україні директив та регламентів ЄС відповідно до членства України в Договорі про заснування Енергетичного Співтовариства.**

Перед Україною стоїть завдання прийняти та імплементувати закони “Про ринок електричної енергії”, “Про відокремлення окремих видів діяльності в електроенергетиці”, “Про державну підтримку вугільної промисловості”, “Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг”², Кодекс електричних мереж, Державну цільову економічну програму реформування вугільної промисловості на 2015-2020 роки, а також затвердити відповідно до рішення РНБО від 6 травня 2015р. нову версію Енергетичної стратегії України.

- **Забезпечення прозорості та передбачуваності державної політики, що стимулюватиме іноземних інвесторів до вкладення капіталів у енергетичний сектор України.**
- **Посилення відповідальності органів влади та суб’єктів господарювання.**

Сьогодні в Україні немає єдиного центру вироблення, прийняття та реалізації стратегічних рішень в енергетичній політиці держави. КМ України, Комітет Верховної Ради з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки, НКРЕКП, РНБО, Рада оптового ринку електроенергії, державні та приватні компанії-монополісти – усі вони більшою чи меншою мірою дублюють функції один одного (при цьому перебуваючи іноді у протиріччях), що не дає можливості забезпечити баланс інтересів між учасниками галузі, енергетиками та споживачами.

- **Розробка стратегії модернізації енергосистеми та її ефективна імплементація, продовження диверсифікації джерел постачання енергоносіїв, а також створення стратегічного енергетичного резерву³.**
- **Забезпечення енергетичної самодостатності шляхом зменшення залежності від імпорту енергоносіїв через стимулювання власного видобутку паливно-енергетичних ресурсів (насамперед, природного газу та вугілля).**
- **Формування енергоефективної свідомості громадян України шляхом подальшого скорочення споживання традиційних видів палива та переходу на енергозберігаючі технології.**

² Перешкодою для прийняття цього закону є неузгодженість між Президентом, Урядом і Парламентом стосовно того, яким чином обиратимуться Голова та члени Комісії.

³ У жовтні 2012р. Україна приєдналася до рішення Ради міністрів Енергетичного співтовариства D/2012/03/МС-ЕпС з виконання Директиви 2009/119/ЄС Європейського Парламенту та Ради про створення мінімальних запасів нафти і нафтопродуктів, чим зобов’язала себе до 1 січня 2023р. сформувати постійний резерв: на 90 днів середньодобового імпорту, або на 61-денне споживання за звичайного рівня попиту, якщо цей показник є вищим.

Аналіз виробничої діяльності НПЗ України у 2015р., тис. т¹

Показники	2015р.	2014р.	2015р. до 2014р. %
Дрогобицький НПЗ			
Поставки нафти, загалом	315,0	377,5	83,4
У т.ч. Україна	315,0	377,5	83,4
Переробка нафти	0,0	0,0	
Надвірнянський НПЗ			
Поставки нафти, загалом	101,2	111,5	90,8
у т.ч. Україна	101,2	111,5	90,8
Переробка нафти	0,0	0,0	0,0
Загалом по НПЗ			
Поставки нафти, загалом	416,2	2 173,5	19,1
• Україна	416,2	1868,3	22,3
• Імпорт, загалом	0,0	305,2	0,0
Поставка вакуумного газойля	0,0	15,5	0,0
Поставка газового конденсату	0,0	1,5	0,0
Загалом	416,2	2 190,5	19,0
Переробка нафти	0,0	2 293,1	0,0
Шебелинський ГПЗ			
Поставки газ. конденсату, загалом	472,6	480,2	98,4
• Україна	472,6	480,2	98,4
Переробка газ. конденсату	472,6	480,2	98,4
Виробництво:			
• бензин	177,3	205,8	86,2
• дизельне паливо	108,7	118,5	91,7
• мазут	55,2	53,9	102,4
Використання потужностей, %	47,0	48,0	
Загалом по Україні			
Поставки нафти, загалом	416,2	2 173,5	19,1
• Україна	416,2	1868,3	22,3
Імпорт, загалом	0,0	305,2	0,0
Поставка газового конденсату	472,6	481,7	98,1
Загалом нафта і газ. конденсат	888,8	2 655,2	33,5
Поставка вакуумного газойля	0,0	15,5	0,0
Загалом	888,8	2 670,7	33,3
Переробка нафти	472,6	2 773,3	17,0
Виробництво:			
• бензин	177,3	586,8	30,2
• дизельне паливо	108,7	566,1	19,2
• мазут	55,2	380,2	14,5

¹ Енергобизнес: Еженедельный информационно-аналитический журнал - №3, 19 января 2016г.

Інвестиційні проекти в атомній енергетиці на 2015р.

Мета	Вартість	Джерела фінансування	Ефект
“Комплексна (зведена) програма підвищення рівня безпеки” АЕС			
Підвищення безпеки та виконання постфукусімівських заходів на енергоблоках (окрім тих, де реалізується програма подовження ресурсу)	Станом на 1.01.2015р. – €1,4 млрд.	Тариф на відпуск електроенергії, встановлений ДП “НАЕК “Енергоатом”, та кредитні кошти ЄБРР та Євроатом (€600 млн. за ставкою по кредиту LIBOR – 1%)	Підвищення рівня безпеки енергоблоків українських АЕС до найвищих європейських стандартів
Добудова енергоблоків №3 та №4 Хмельницької АЕС			
Збільшення виробничих потужностей атомної генерації	Орієнтована вартість – €5 млрд.	Тариф на залучення інвестицій, у т.ч. від реалізації проекту “Енергетичний міст “Україна-Європейський Союз”	Збереження у майбутньому виробничого потенціалу атомної генерації, на частку якою припадає не менше половини усієї електроенергії, яка споживається в Україні.
Проектування та будівництво ЦСВЯП			
Створення належних умов для тривалого та безпечного зберігання ВЯП.	Вартість будівництва – \$300 млн.	Тариф	Наявність ЦСВЯП дозволить ДП “НАЕК “Енергоатом” заощадити близько \$200 млн. щорічно, які сплачує Росії.
Впровадження комплексних ліній з переробки радіоактивних відходів (РАВ)			
Будівництво комплексних ліній з переробки РАВ на чотирьох українських АЕС	Вартість впровадження – 2,012 млрд. грн.	Тариф, програма технічної допомоги ЄС TACIS (близько 200 млн. грн.)	Скорочення обсягів накопичення РАВ.
Завершення будівництва Ташлицької ГАЕС			
Виведення Ташлицької ГАЕС на повну проектну потужність (наразі працює 2 з 6 передбачених проектом гідроагрегатів)	Орієнтована вартість – 8,470 млрд. грн.	Тариф, кошти Державного бюджету України	Покриття дефіциту високоманеврових генеруючих потужностей та створення аварійного резерву потужностей для виробництва електроенергії у період піків її споживання.
Підвищення встановленої потужності енергоблоків АЕС ВВЕР-1000 до 104%			
Збільшення виробництва електроенергії на енергоблоках ВВЕР-1000 на 4%. Реалізація проекту буде мати сенс лише після усунення усіх існуючих обмежень видачі потужності АЕС	Загальна вартість робіт на 8 енергоблоках ВВЕР-1000 – 1,026 млрд. грн.	Тариф	Додатковий очікуваний відпуск електроенергії – 2,4 млрд. кВт-год., що забезпечить додатковий щорічний дохід Компанії (ДП “НАЕК “Енергоатом” на 742 млн. грн.)

Видобуток вугілля підприємствами України у 2014-2015рр.

Підприємство	2014р. ²	2015р. ³	Зміна, %
ПАТ "ДТЕК Павлоградвугілля"	18 917,255	18 787,163	-0,4
ПАТ ш/у "Покровське"	5 187,589	4 375,335	-16,1
ТОВ "ДТЕК Добропіллявугілля"	2 693,425	2 428,418	-9,8
ДП "Львіввугілля"	1 616,169	1 754,397	8,1
ТОВ "Краснолиманська"	1 065,140	1 754,834	64,1
ТОВ "ДТЕК Сverdловантрацит"	4 869,548	1 772,774	-63,6
ТОВ "ДТЕК Ровенькиантрацит"	5 187,334	1 551,499	-70,0
ДП Селидіввугілля	1 283,900	1 248,096	-2,8
ПАТ "ДТЕК Комсомолець Донбасу"	2 540,774	1 218,786	-52,0
ТДВ "Шахта Білозерська"	773,260	910,648	17,8
ДП ш/у "Краснолиманська"	929,551	643,441	-30,9
ДП ш/у "Південнодонбаське №1"	890,007	691,177	-22,3
ПАТ "Лисичанськвугілля"	645,004	545,783	-15,2
ДП "Красноармійськвугілля"	648,470	406,585	-37,3
ДП "Первомайськвугілля"	352,004	365,840	4,2
ш. "Південнодонбаська №3"	721,295	350,560	-51,4
ДП "Дзержинськвугілля"	341,912	266,725	-22,0
ДП "Волиньвугілля"	291,347	235,881	-19,0
ПАТ "Шахта "Надія"	194,000	228,200	17,6
ВАТ "Укрвуглебуд"	231,045	104,368	-53,7
ДП "Луганськвугілля"	1 115,136	96,918	-91,3
ДП "ш. №1 Нововолинська"	—	7,280	—
ПАТ "Краснодонвугілля"	3 158,585	—	—
ДП "Макіїввугілля"	1 607,300	—	—
ДП "Антрацит"	1 304,865	—	—
ПАТ АП "ш. Жданівська"	1 180,412	—	—
ПАТ ш/у "Донбасс"	1 169,300	—	—
ПАТ ш. "ім. Засядько"	1 090,492	—	—
ДП "Торезантрацит"	908,413	—	—
ДП "Донбассантрацит"	784,385	—	—
ДП "Донецьквугілля"	667,755	—	—
ДП "Шахтарськантрацит"	648,973	—	—
ДП "Сніжнеантрацит"	593,961	—	—
ДП "Артемвугілля"	357,480	—	—
ДП "Орджонікідзевугілля"	340,929	—	—
ПАТ ш. "Білореченська"	259,490	—	—
ш. Моспінська	50,900	—	—
ТДВ "АТ ш. "Путилівська"	0,001	—	—
ТДВ АП ш/у "Благовіщенське"	0,001	—	—
ТДВ АП ш. "ім. Святої Матрони Московської"	0,001	—	—
Загалом	64 996,601	39 744,708	-38,8

² Энергобизнес: Еженедельный информационно-аналитический журнал - №5, 3 февраля 2015г.

³ Энергобизнес: Еженедельный информационно-аналитический журнал - №6, 9 февраля 2016г.

На матеріалом працювали:
Катерина Маркевич (укладач)
Володимир Омельченко (загальна редакція)
Ганна Пашкова (коректор)
Тетяна Овсяник (макет)

Це видання є своєрідною спробою комплексного аналізу функціонування енергетичної галузі України у 2015р.

Тут наведені (а) фактичні показники вітчизняної енергетичної галузі за секторами (газ, нафта, вугілля та електроенергія) та (б) їх порівняння зокрема з 2014р. за напрямками діяльності, (в) узагальнені підсумки роботи кожного сектору (здобутки, прорахунки та втрачені можливості), а також (г) законодавчі ініціативи (як ухвалені, так і ті, що знаходяться у стані проектів).

Адреса Центру Разумкова: 01015, Київ, вул. Лаврська, 16, 2 поверх
Тел.: (044) 201-11-98
Факс.: (044) 201-11-99
Веб-сторінка: www.razumkov.org.ua

ISBN 978-966-7272-82-1

© Центр Разумкова, 2016
© Видавництво «Заповіт», 2016